

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Didaci Covarrvvas A Leyva Toletani Episcopi Segobiensis
... Opera Omnia**

**Covarrubias y Leyva, Diego de
Antverpiae, 1610**

[De Sponsalibvs.]

[urn:nbn:de:hbz:466:1-96556](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-96556)

bitare liceat. *l. cum veterum. C. de donat. ante nupt. auct. vt spons. largi. c. 8. Regia. l. 2. tit. 11. part. 4. nam de sponsis de presenti iam idem statuerat. l. 1. C. de bonis que lib. sub nomine viri & vxoris.*

Secundo, ex his patet l. i. vxor. §. diuus. ff. de adulter. dum coitum alterius cum sponsa vindicare permittit, in sponsa quã de futuro vocamus, intelligendam esse, vt propriam Iurisperitorum significationem sequamur. Nec huic interpretationi Bartol. ibi aduersatur, dicens, spem matrimonij, quam ibi violari prohibet lex, intelligi, quando sponsalia iam sunt contracta de presenti: non enim exigit Bartol. sponsalia, quę nos de presenti vocamus, esse contracta: sed contractum sponsalium iam precessisse cum promissione prestandi futurum consensum coniugalem, vt spes matrimonij possit dici. Nam alias, inquit ipse, sponsalibus non precedentibus non diceretur spes matrimonij ex eadem l. §. si quis vxorem. vbi maritus non accusat vxorem propter adulterium, quod commiserat ante matrimonij contractum, cum ibi nulla sponsalia ipsum matrimonium praecesserint. Nec decet opinari ita ineptum Bart. sensum fuisse, vt minime putaret, spem matrimonij dici sponsalia futurum matrimonium promittentia. Id vero constat Bartol. aduersisse, non posse dici spem, nisi ex aliquo actu precedenti, quod probat text. vbi Bartol. in l. quod seruus. ff. de condi. ob causam. Bart. idem in l. qui Roma. §. duo fratres. ff. de verborum obligat. quest. 6. Abb. & Imol. in cap. 2. de renunciatione. optime Aymon Sautilianus, consil. 11. colum. 2. & 3. sentit text. in l. non solum. §. si libertus. ff. de executionibus. tutor. Sic etiam dicitur l. vxor. §. diuus. intelligit gloss. in cap. quemadmodum. in verbo sponsam & auerterando. Abbas & Prapofitus in cap. discretione.

Abbas & Prapofitus in dicit. cap. discretione. Oldrad. & Albe. in l. miles. §. querebatur. ff. de adulter. Que omnia non temerè adduximus, sed vt quoddam obiter ostenderemus hallucinari, quippe qui in sponsa de presenti dictum §. diuus. intellexere, quorum primas obtinet gloss. in cap. i. de sent. excomm. ibi recepta communiter. Ana. in cap. 1. de adul. Felin. in rubric. de sponsal. 2. colum. id certe falsum, & ab illius legis vero sensu est alienum. Quare sic perpena, quida probare conatur, adulterium committi cum alterius sponsa de futuro. glo. in dicit. cap. quemadmodum. Abbas & Prapof. in dicit. cap. discretione. Oldrad. & Albe. in dicit. §. querebatur. pro quibus videri potest text. sub. e. l. si vxor. §. si minor. vbi iure sponsi potest quis adulterium cum propria sponsa commissum accusare, quamuis iure mariti non possit: ergo adulterium cum sponsa alterius committitur. Quod tantum abest vt probem, vt apertissimis argumentis id falsum esse conuincam. Primum enim à definitione adulterij argumentum assumo. Est autem adulterium, coitus mentalis, vel realis, per quem alterius thorus violatur. lex illa. §. adul. 36. quest. 1. l. inter. §. 1. ff. de adul. l. inter stuprum. ff. de verb. significat. & colligitur hæc definitio ex diuo Thom. in 22. quest. 154. artic. 8. gloss. in rubr. C. de adul. Doct. in rubric. infra de adulter. sed coitus cum sponsa non violat thorum alterius: eius enim sponsi non competit accedendi ad sponsam ante coniugalem consensum expressum vel tacitum: igitur non erit adulterium coitus, cum sponsa alterius contingens. Secundo eadem Limer. asserit, adulterium solum cum nupta committi: sponsa vero nupta non est: ergo coitus cum ea adulterius minime censetur. quod etiam probat dicit. l. si vxor. §. si quis vxorem. Tertio eandem opinionem probo auctoritate gloss. in cap. quidam desponsauit. 27. quest. 2. que negat adulterium committi cum sponsa alterius de futuro. gloss. etiam in dicit. cap. discretione. cum sponsa tantum de presenti adulterium committi, notat. vbi Card. hanc opinionem aperte sequitur. idem probat gloss. in cap. si vero in prima de sent. excomm. quibus conuenit, quod Anton. in dicit. cap. discretione. notat, dicens, adulterium committi ex iniuria illa a vinculo matrimonij, etiam ante copulam. idem tenent Anan. in dicit. cap. 1. de adul. Felin. in rubr. de sponsal. 2. colum. ac Ioan. Lupi huius sententię esse vt dicitur in rubr. C. de donat. §. 20. in princip. Mihi tamen hoc ipsum asserenti obijciat statim lector, me contraria opinari. quippe qui §. diuus in sponsa de futuro intellexerim, & negem cum ea adulterium committi. Cui ego respondeo, ex rescripto Imperatoris licere sponsi coitum alterius cum sponsa vindicare: per textum in d. §. diuus. non tamen ex eo, quod ille coitus sit adulterius: sed vel quia iniuria atrox inferitur, propter spem matrimonij, vnde sponsus non vindicat hanc fornicationem eo quod sit adulterium: sed ratione atrocitatis sibi iniurę.

vindicare licet ob eandem matrimonij spem. *litem apud l. a. beonem. §. sponsam. quoque. ff. de iureiur. and. vel saltem in dicit. §. diuus. sponsus non vindicat illam fornicationem iure adulterij: quod mihi fat est: atque hunc opinor esse verum sensum dicit. §. diuus. Qui probatur omnino ex Pauli Iurisperiti fragmento, quod inter alias veterum Iurisperitorum reliquias typis tradi curauit Petrus Pithoeus titu. 4. inquit enim Paulus, in vxorem vindicatur adulterium iure mariti. non etiam in sponsam, quo in loco nostram opinionem ipse Pithoeus in notis probat, quę & probari poterit ex l. miles. §. querebatur. ff. de adulter.]*

Non obstat §. si minor. sub eadem l. quia loquitur in accusatione, quę fit iure sponsi, non iure adulterij, quod aperte ex eius littera constat. Vel erit ille textus intelligendus in sponsa ad domum traducta: cum qua ex illa traductione consensu coniugalis saltem tacitus intercesserat, cum illa esset nubilis, malitia supplete etatem, vt ibi constat. & probatur hic traductionis effectus in leg. mulierem. ff. de ritu nuptiarum. à lege tamen sponsa appellatur ante duodecimum annum traducta, non vxor, quia lex illam etatem vxoribus statuerat. *l. in sponsalibus. ff. de sponsalibus. quam etatem malitia preueniri posse quoad vxoris nomen lex ciuili minime permisit: imò etiam nuptam ante duodecimum annum non appellari vxorem, donec duodecimus annus sit completus, probat l. inuorem. ff. de ritu nuptiarum. & sponsalibus precedentibus si nuptię sequantur ante duodecimum annum solenniter, nomen sponsalium & sponsę adhuc durat. l. quæsitum. ff. de sponsalibus. tamen ad matrimonij vim malitia etatem suppleat, quod alibi trademus.*

Ex his tibi inferitur intellectus ad textum in l. miles. §. querebatur. ff. de adulter. dum dicit, eum non esse adulterum, qui sponsam alterius acceperit vxorem, & cognouerit carnaliter: nam idem est dicendum, si cum ea absque coniugio fornicetur, quamuis iniuriam irroget sponsi: ob quam vel iniuriam actionem in iudicio sponsus deducere poterit, vel iure sponsi illud crimen vindicare, non iure mariti, nec ratione adulterij.

Secundo ex eadem assertionem constat, quod quamuis clericum cum vxore fornicantem percuciens, non teneatur absolutio excommunicationis petere à summo pontifice. *c. 3. ad finem. de sent. excomm. eam tamen petere debet ab ipso Romano Pontifice, si clericum, cum sponsa de futuro fornicantem, percussit, vt sensit glossa ab omnibus approbata in d. c. 3. sed ratione iniurię, quę ipsi sponsi inferitur. ex hoc crimine crederem ipsum excusari, & satis esse ab episcopo eundem absolui: nam & ex eodem cap. apparet, percucientem clericum cum sorore fornicantem excusari.*

Tertio tibi patet, filios ex tali fornicatione natos non esse adulterinos, quod ad plurimum legum & canonum intellectum plurimum conuenit.

Quarto colligitur ex his, eum, qui cum alterius sponsa de futuro fornicatus fuerit, non teneri ad confitendum sacerdoti hanc circumstantiam, seu qualitatem sponsaliorum: nec ipsammet sponsam ad hoc adstringi, cum hæc qualitas speciem peccati non mutet: omnibus tamen iniuriam passis satisfactio debetur, receptum enim est frequentiori calculo, circumstantias, quę non mutant criminis speciẽ, non esse reuelandas sacerdoti in interiori animę iudicio. Thom. in 4. dist. 17. quest. 13. Florent. 3. part. tit. 17. c. 17. §. 5. Syluest. in verb. confessio. 1. quest. 9. & verb. circumstantia. ac Martinus Nauarrus, quem præceptorem Salmantice habuimus: at nunc Conimbricę non vulgari stipendio ius canonicum profitentem, propter eius summam iuris vtriusque sapientiam, & mores integerrimos, veneramus, inquam, in c. consideret. de panis. dist. 5. in prin. dum tractatum de circumstantiis exactissima diligentia expendit, hanc communem opinionem probat.

Quinto consequitur ex supradictis, pœnas à canonibus legibusve, pro adulterij crimine speciatim designatas, locum non habere pro coitu cum alterius sponsa ante coniugalem consensum perpetrato, quam assertionem plurimum coadiuant Regię leges: vna sub tit. 15. lib. 8. in ordinamento. qu. 2. est, altera 18. [81.] inter leges Tauri. sancitas. Dicta tamen l. 2. exigit ad adulterij pœnas ipsos sponsos, qui coniugalem consensum præstiterunt, constitutos fore in etate perfecta, d. 2. in annorum in femina, quatuordecim in masculo, quę requiruntur, quasi lex illa cum quando

violatur matrimonium, quod ante perfectam aetatem contractum, malitia supplete aetatis defectum, verum matrimonium iudicatur; vt alibi dicemus, si femina ante aetatis annum duodecimum discretionem habens, contrahat matrimonium, & ex eo quod ab alio quam a marito cognita fuerit, appareat apta matrimonio, verum coniugium iudicatur. gloss. & ibi Doct. in cap. vno. §. 1. de despons. in 6. sequitur eam Prapo. dicens esse communiter approbatam in cap. de illis. in 2. eodem tit. & tamen lex illa Regia hoc casu non videtur permittere adulterij accusationem, quam oporteret permittere saltem iure sponsaliorum, sicuti permisit Iurisconsultus in dict. l. si vxor. §. si minor. quo fit, vt Regia lex sit intelligenda. Primo, vt verum adulterium, commissum tamen ante aetatem nubilem a iure diffinitam, lege Regia impunitum sit quod probare videtur Regia lex. 4. tit. 19. par. 6. atque etiam l. si minor ff. de adul. ita vt licet iure communi huius criminis accusatio sponsaliorum iure sit permissa: adulterij verò ratione prohibita, ex d. l. si minor. adiuncto §. si minor. l. si vxor. iure tamen Regio omnino impunitum sit adulterium commissum ab sponsa de praesenti, malitia aetatis defectum supplete: imò eadem Regia lex probat immunem esse feminam maiorem aetate nubili adulterium committentem, si sponsus minor sit quatuordecim annorum: quod durum est, si ipse sponsus matrimonio aptus sponsalia de presenti contraxerat. Vnde secundo Regia lex intelligi potest, quando sponsus nondum erat perfectae aetatis ad matrimonium, nec ex eius parte conitabat potentia ad carnalem coitum: tamen si sponsa potens ad eum esset, quo casu matrimonium non est: ideò nec adulterium committitur inò enim arbitror, velle legem illam impunitum relinquere adulterium commissum cum sponsa de praesenti, quae viripotens est ante duodecimum annum, si ipse sponsus aetatis sit perfectae, vel coniugio aptus ex praematura potentia coitus: eum in his casibus verum matrimonium contractum fuerit.

Nec obstant leges prohibentes minores nubili aetate accusari de adulterio, quia ex praesumptione procedunt, quasi non sit verosimile, luxuriae crimen ab eis committi. nec prohibent accusationem omnino, sed praesumptionem innocentiae inducunt: non tamen inficior, adulteros minores aetate nubili, non ita acriter, vt maiores, puniendos esse, etiam adulterio verè probato. Tertio potest lex Regia intelligi, vt etiam verè adulterio commisso, in hoc casu marito non liceat occidere adulteros, nisi ipsum matrimonium iam inter maiores nubili aetate constat, etiam si malitia supplete aetatem sit illud verum coniugium, quod lex induxit propter defectum aetatis.

¶ Tertio, principaliter ex praemissa sponsaliorum cognitione deducitur interpretatio vera l. sed. sciendum. ff. ad leg. Pomp. de parric. vbi Iurisconsultus asserit, legem Pompeiam in sponsis locum habere, vt intelligamus, sponso illos, qui promiserunt praestare conjugalem consensum, quos de futuro appellamus: nam in sponsis de presenti aperte id cautum & expositum fuerat in l. 1. ff. ad leg. Pompeiam. de parric. notat gloss. in §. alia. Inst. de publ. iudic. vbi probatur, in occidente vxorem locum habere legem Pompeiam, atque eadem ratione in vxore occidente virum idem seruabitur: sicuti probatur in d. l. 1. & eleganter expressit doctissimus ille vir, qui Alphonsi Regis imperio leges, quas Partitas Hispani vocamus, concinnauit in l. 12. tit. 8. par. 7.

¶ Denique, vt summam agamus, eum de sponsis mentio occurrerit in aliqua lege, aut alia quavis parte, quae explicanda sit, de his intelligendum est, qui nondum matrimonium contraxere conjugali consensu praestito: ni aliud suadeat communis ac frequens vsus loquendi, eiusve intentio, qui legem condidit, contractum, aut testamentum fecit: qua in re praeter Felin. in rub. de sponsal. legito Paul. Parif. consil. 62. col. 3. vol. 4.

CAPVT II.

De aetate ad sponsalia requisita.

SVMARIA.

1 Aetate septem annorum ad sponsalia requisita praematura iudicio, ac malitia suppleri & praeveneri potest.

2 Sponsaliorum contractus annuum septimum ita completum exigit, vt inceptus minimè sufficiat.

3 Sponsalia ante septennium contracta ex consensu tacito post septennium conualescunt.

¶ Tamen ad sponsalia contrahenda non ita matura, ac iure protracta vt ad matrimonium exigenda est, cum sit satis ipsos sponso, quid agant, intelligere: vt inquit Iurisconsultus in l. sponsalibus. ff. de sponsalibus. septem annos requirens. quod iura canonica passim probant. cap. literis. ac accessit cap. ad dispensandum. de desponsat. impuber. adeò, vt nec malitia contrahentium praeveneri hanc aetatem posse existimet Abbas in cap. i. uenit. de sponsalibus. quia vbi certa aetate ad intellectum & discretionem requiritur a iure, non potest suppleri malitia, nec praecoci iudicio. l. quae aetate. ff. de testam. ex communi intellectu: quem etiam sequitur Francisc. in rubr. de testam. in 6. versic. primo prohibetur. sensu gloss. in cap. si pater. verbum impubes. de testam. in sexto. vnde si impubes ante legitimam adulterij religionem profiteatur solenniter, professio non est nulla, cap. 1. de reg. an. secta. etiam si maxime discretus sit puer, ac doctus omnino capax, glossa vbi communiter approbata in cap. post. in 1. de regul. quam Abbas sequitur in cap. significatum. eodem tit. idem notat Card. in clem. final. de etate & qualitat. quest. 3. Abbas in cap. attestaciones. de desponsat. impuber. Syluest. in verb. votum. versic. imper. secta. His ergo probari potest Abbatis opinio in dict. cap. iuuenis. cui etiam suffragatur Regia. l. 6. tit. 1. part. 4. quae dum matrimonium mentionem facit, aetatem malitia suppleri dicit. sed vbi de sponsalibus loquitur, de supplenda aetate verbum nullum: erit tamen dicta lex reducenda ad canonum decisionem. Eandem Abbatis sententiam sequitur Brunellus in tractat. de sponsalibus. conclusione. 4. Sed Bernardus in dict. cap. iuuenis. contrarium palam asserit, dicens in casu illius textus: sponsalia ante septennium valida esse, quia malitia aetatis defectum supplebat: & quamuis quoad intellectum illius textus non recipiatur glossa illa: tamen in hoc dicto communiter eam probari, testatur ibi Prepos. quae quidem opinio probatur ex ratione Iurisconsulti in dict. leg. in sponsalibus. dicens, satis esse, sponso, quid agant, intelligere: igitur si praecoci iudicii paruulus, quid in hoc contractu agat, satis intelligit, non video, cur aetate exactè expectanda sit, nam & ea ratione, qua ante aetatem matrimonio designatam praematura potentia ad generandum ipsum aetatis defectum supplet, in sponsalibus ipse intellectus idem efficit: quo fit, vt gloss. opinionem veriorum esse existimet: quam etiam Thom. asserit in 4. distinct. 27. quest. 2. artic. 2. gloss. in cap. sponsalibus. Ioan. Andr. Dominic. & Franciscus, in cap. vno. in prin. de sponsalibus. in sexto. Bald. consil. 44. in 4. volum.

¶ Hec tamen aetate septem annorum ita perfecta esse debet, vt non sufficiat septimum annum esse inceptum, nisi completus sit, cap. literis. & cap. sequenti. de desponsat. impube. & potest suaderi ex verbis iurium, quae exigunt septem annos in contrahentibus sponsalia, quo quidem casu non est satis annum esse inceptum, sicut esset, si iura permitterent sponsalia contrahi posse ab existentibus in septimo anno, gloss. quae ita distinguit in clem. fin. de etate & qualitate. ibi ab omnibus recepta. Bartol. & alii in leg. si cul. legatur. ff. de legatis. Abbas in cap. cum in cunctis. in princip. de elect. Felinus in cap. cum vice simum. de offic. delegat. columna penultim. quam distinctionem communem esse fatetur Corne. consilio 213. in primo volumine. dies tamen ultimus anni utroque casu sufficit etiam inceptus, licet nondum sit completus. l. quae aetate. ff. de testam. quam ad hanc rem allegat Abbas in cap. attestaciones. de desponsat. impuber. aetate verò septem annorum ex eo ad sponsalia sufficiens videtur, quod voluntas, quae in naturali consensu quiescit, cadit in impuberem, qui aetate septem annorum compleuerit. l. si infanti. §. vltim. in iuncta l. posuit. Cod. de iuro deliber. tradit Zasius in quest. 2. de Iudeis.

¶ Ceterum, si sponsalia ante septennium contrahantur, & nulla sint: post septennium tamen conualescunt, ex tacito etiam consensu ad sponsalia deducto. gloss. quam ibi notant Abb. & Doctor in cap. literas. de desponsat. impube. probat text. secundum. Abb. ibi. in cap. duo pueri. eod. tit. & in cap. vno. in princip. eod. tit. 9. hic enim consensus ad hunc contractum sponsaliorum sufficiens est.

CAPVT III

Quibus verbis sponsalia contrahuntur.

S V M M A R I A.

- 1 Sponsalia contrahuntur verbis, ex quibus futurus coniugalis consensus promittitur.
- 2 Sponsalia verbis presentis consensui apta contracta, que tamen a tate impediende non possunt esse de presenti, ex iuris interpretatione erunt de futuro.
- 3 Vera ratio ad textum in cap. unico. §. 1. de despons. impub. in sexto.
- 4 Actus si non valet ut agitur, valet ut valere potest.

His verbis, quibus ad futurum matrimonium consensus promittitur, vera sponsalia contrahuntur. capit. penult. vbi notant Abb. & Praposi. cap. ex literis S. Syluani, capit. fin. de sponsa. cap. in aut. de probat. & ibi Abb. illis autem verbis, quibus coniugalis consensus significatur, impediende tamen a tate defectu, legitimus ad matrimonium non censetur, contrahuntur sponsalia iuris interpretatione: quoniam ex conceptis verbis matrimonium censendum foret. cap. unico. §. 1. de despons. impub. in 6. & ante illum text. probatur idem in cap. a nobis. secundum Praposi. ibi & in cap. attestaciones. & in cap. fin. eod. tit. tametsi ex antiquioribus quidam nec sponsalia contrahi existimabant, quando minores etate ad matrimonium requiritur, per verba coniugio apta contraxerunt: ex eo enim, quod actus intentus minime valebat vt matrimonium impediende etate defectu. nec valere debebat, ille actus eo modo, quo fieri poterat, nempe vt sponsalia, que admodum disputat glossa in dict. cap. a nobis. cuius controuerfiam refert glossa. in cap. unico. de despons. impub. in sexto. vers. de futuro. Nec videtur procedere illius textus decisio, si aduertamus ad opinionem Bart. que Communis est in l. 1. §. si quis ita. ff. de verb. obligat. vbi scribit per illum text. actum eo modo, quo agitur inualidum, minime valere eo modo, quo fieri recte potuit: si tractetur de obligatione contrahenda, que a duorum voluntate pendet. idem probare videtur text. in l. eo tempore. vers. si ad iudicem. ff. de peculo. & lege 1. §. deinde. ff. quod inusu. cum ergo actus hic pendat a voluntate duorum, & agatur de obligatione contrahenda, nec vt factus est, valere potuit, scilicet, ad matrimonium, nequamquam professi debet ad sponsalia, que contrahi recte poterant: qua ratione ne ab illius §. 1. de cessione discederet nofter Coriphæus Panorm. in capit. cum super. de offic. deleg. illum text. contra Barto. & communem notat ab eadem opinione recedens. Verum, quia Barto. opinio iure recepta videtur, conuenit, vt ad illum text. in dict. §. 1. aliquot rationes assignemus, ne subuertat que diu a Iurifconsultis recepta sunt, & primo Alexand. colum. 3. Socin. col. penult. lafon. num. 9. Lanc. Galiul. conclus. 7. in dict. §. si quis ita. & Franc. in dict. cap. unico. §. 1. col. 1. Anton. & Praposi. in dict. cap. a nobis. & Felin. in cap. cum super. col. 3. intelligere videntur text. in dict. §. 1. quando actus non valet, vt agitur, ex defectu cause efficiētis, id est, personæ, quo casu actus deficiens in causa efficiētis, valet eo modo quo agi potuit, si non valet vt agitur, etiam si tractemus de actu a duorum voluntate dependenti, atque ex Bart. in d. §. si quis ita. colligunt hunc intellectum iuniores quidam paulo ante citati. Bar. tamen loquitur, quando tractatur de obligatione dissoluenta, fauore liberationis: tunc etenim actus, qui non valet, vt fit a defectu personæ, & sic causa efficiētis, valet eo modo, quo fieri potuit. l. quacunque ratione. ff. de procurat. non autem loquitur Barto. quando agitur de contrahenda obligatione: vt ibi perpendunt Alcia 7. conclusi. & Cort. conclusi. 8. qui allegat text. in cap. ex parte de conc. prob. & in l. maritus. C. de procur. ad probandum, quod actus inualidus, vt fit propter defectum cause efficiētis, non valet, vt fieri poterat, quando agitur de obligatione contrahenda, & quamuis Crotto respondere poteram, tamen quia hoc ipsum est, quod Barto. voluit, atque in dubium reuocari poterat communis opinio, quod modo tractare non vacat: fit secundus intellectus ad text. in dict. cap. 1. §. 1. vt procedat matrimonii fauore: qui fortasse quibusdā non placebit, quippe quibus huiusmodi responsiones ratione iusta destitute minime applaudant. Potest igitur tertio ille text. intelligi, vt eius decisio locum habeat optimo iure, quia sub contractu matrimonij etiam sponsaliorum euentio comprehenditur: vbi enim id, quod fieri poterat sub eo quod fit, includitur, actus inualidus eo pacto, quo fit, valet eo, quo fieri poterat. l. 1. a Augusti. ff. de seruit. vbi Angel. Alb. Flor. & communis hoc ipsum notant, & sequuntur Doctores in dicto. §. si quis ita. Hinc et clari potest.

num decidendi ratio. quam Crotto in dicto §. si quis ita. conclusi. on. 8. reddit. & ante eum opinor Ioann. Monac. Domin. in dicto cap. unico. §. primo. eiusdem sententia fuisse: nec detrectat Henric. qui in dicto cap. 1. a nobis. dixit, illum §. primum procedere ob intentionem contrahentium, qui videtur sponsalia voluisse contrahere, casu quo matrimonium foret. Quibus igitur verbis sponsalia contrahuntur, ex dicta legis regula constat, quam diligentius tractabimus, vbi, quibus verbis matrimonium contrahatur, explicabimus.

CAPVT IV.

De sponsaliorum effectu & vinculo.

S V M M A R I A.

- 1 Promittens contractum agere, licet nondum ex hoc contraxerit, contrahere tamen tenetur.
- 2 Promittens aliquam faminam ducere in uxorem, etiam absque iuramento, eam accipere tenetur præsente coniugali consensu, alioquin mortale crimine committit.
- 3 Sponsio prima futuri coniugalis consensus, presertim secunda etiam iurata.
- 4 Ecclesia nec vult nec potest secusso consensu eorum, qui coniungendi sunt, matrimonium efficere.
- 5 vera interpretatio cap. requisit. de sponsal.
- 6 Matrimonium metu contractum est nullum omnino, etiamsi vim passus coactus sit eam uxorem accipere, cui prius coniugalem consensum promiserat.
- 7 Ecclesia tolerat quandoque minus malum, vt maius euitetur.
- 8 Fornicatio simplex peccatum mortale est. & iure naturali prohibita.
- 9 Concubina que dicitur, & quo pacto meretrices in republica tolerentur.
- 10 Lupanaria an toleranda.

De sponsaliorum effectu & obligatione acturus illud præmittit, quod is, qui sponsalia contraxerit, tenetur coniugalem consensum præstare, & sic promissum absolute: in ceteris enim contractibus, is qui contrahere promittit, licet nondum ex hoc contraxerit, contrahere tamen tenetur. l. si fideiussor. §. meminisse. ff. de legat. 1. l. si quis stipulatus sit Stichum. §. ultimo. ff. de verb. obligat. qui enim promittit fideiubere: & si vere fideiussor non sit, tenetur tamen fideiubere: & qui locare promittit, locare tenetur. l. in bona fidei. §. si tamen. ff. de eo quod certi. loc. & qui vendere promittit, vendere tenetur. not. in leg. si sterilis. §. penultimo. ff. de act. empiri. Bartolus & alii in l. si cum. §. qui iniuriam. ff. si quis caus. ex quo patet, promittentem aliquam in sponsam accepturum nondum sponsalia contraxisse, sed sponsaliorum contractum promississe, vt docet Vincent. quem ibi sequitur Ioann. Andre. in cap. si inter. de spon. Henric. in cap. si quis fidem. penultim. col. eodem tit. Nicol. Milis in repert. in verbo sponsalia non contrahuntur & Andr. Tiraquell. lib. 2. de retr. act. §. fin. numer. 53. longe equidem distat promissio contrahendi ab ipso contractu, etiam si promissio sit facta cum iuramento. vt tradit Nic. Boer. dem. 3. colum. 1. & 2. dicens, ex hoc filiam, que iuramento præfesto promittit renuntiare bonis paternis, non teneri ad renuntiandam iuramento adiecto, sed satis esse simpliciter renuntiare. Qua de re modo non disputo, eam tractaturus in cap. quamuis pactum. de pactis, in sacro. in initio 3. part. numer. 3. Sed tamen in matrimonij contractu constat, omnino debere illud contrahere eum, qui promittit aliquam in uxorem accipere. textus est in cap. ex literis S. Siluani. in cap. sicut. in cap. requisit. de sponsa. & in cap. 2. eodem tit. licet in hac promissione iuramentum præstitum non fuerit, probat text. in cap. de illis. el. 1. versic. mulierem. de despons. impub. vbi hoc notat Abb. post Hostien. & Henr. idem Abb. in dict. cap. ex literis col. 2. optimus textus in cap. iuramenti. 22. q. 5. vnde mortaliter peccat sponsus, qui non vult coniugalem consensum præstare. Thom. in 4. dist. in 2. 7. quest. 2. colum. 1. Flo. 3. part. tit. 1. cap. 18. §. fin. Sylu. in ver. sponsalia. qu. 4. & probatur in cap. 1. de sponsa. duo. notat Fel. in cap. 1. de paci. 6. declarat. Imo iure tenetur quis primam sponsam, cui fidem dedit futuri consensu, absque iuramenti religione, uxorem accipere, etiam si post prima sponsalia alteri eadem sub iuramenti vinculo præstiterit, notant Innoc. Ioan. Andr. Abb. Prap. & Rauen. in cap. sicut. de sponsa. Floren. in d. §. fin. Regia. lib. 8. tit. 1. part. 4. quorum sententia plurimum probatur ex Thom. & Palud. in 4. dist. 28. q. 1. asserentibus, sponsalia de futuro non efficere matrimonium, ex eo quod postmodum iure iurando firmentur: vnde in propria questione non dissoluntur prima sponsalia per secunda iure iurando præfesto contracta ad hoc. Respondit, quod notant Hostien. Anton. Abb. & alii, iuramentum dissoluit, sed non iuramentum dirigit, quod iuramentum dirigit, sed iuramentum dirigit, quod iuramentum dirigit, sed iuramentum dirigit.

netur, temerarium esse, & minimè obligare, cum sit in dispendium salutis eterne, & foueat peccatum mortale, quod committeretur, si promissio prior non seruaretur, nec aduersatur Innoc. ibi, quia ipse dicit seruandū iuramentū, & priori promissioni satisfaciendū esse, vbi innuit, non esse omnino priorē promissionē violandā, vt secundū iuramentum seruetur: sed iuramentum seruandū esse, quando id non obuiat directē prioris promissionis satisfactioni, casu quo illis satisfiat, si id, quod interest, solnatur. & hunc ego opinor esse sensum Inno. ex Anto. Abb. & Henr. ibi, quamuis Inno. verbis Innoc. mordicus adhærens aliter sentiat.

Ex his opinio glo. in d. c. de illis. erronea est, dum dicit, sponfos, qui promiserunt coniugalem consensum sine iuramento, non esse compellendos à iudice matrimonium contrahere: id etenim falsum est, tametsi idem asserat Contra. Lagus in *Methodica iuris, tit. de nuptiis*.

Secundo, hinc constat perperam dubitasse Abbatem in cap. *requisuit. de sponsa. an peccet sponsus, qui ex sponsione non vult coniugalem contractum, quem promissit perficere*. Est enim hæc dubitatio iuris naturalis, diuini, & humani principijs maxime aduersa.

Nec refragatur his, quæ modo diximus, text. ille memorandus in d. cap. *requisuit. ex quo constat, non esse ab Ecclesia cogendos sponfos, promissum consensum præstare*, in cuius interpretatione illud animaduerto ex Hostien. Anto. & Præposi. in cap. *fin. de sponsa. duo. Abbas & Præposi. in cap. is qui q. fidem. de spon.* Ecclesiam nec velle, nec posse matrimonium aliquod constituere sine consensu eorum, qui coniungendi sunt, quia impediretur finis ad quem tendit matrimonium, si aliqui ab Ecclesia inuiti coniungerentur: inuitis etenim coniugibus, non bene preceperent procreatio atque educatio prolis. item inuiti sic copulati ad alios coitus fornicarios libenter accederent: atque illa animorum societas omnino cessaret. quare constat, ab Ecclesia tale matrimonium sine consensu iniungi non posse. quod probat efficaciter Franciscus à Victoria, religione, quam ex diui Dominici instituto proficitur, insignis, ac eruditione egregia inter primarios sacre Theologiæ professores censendus: is, inquam, in relectione, quam Salmantica de matrimonio contractu differuit, assertionē hanc pluribus rationibus veram esse ostendit: eandem probat Dominicus Sotus in 4. *sentent. distin. 27. quest. 1. artic. 2.* Ecclesia ergo id statuit, vt sponsi admonerentur, ac censuris Ecclesiasticis cogentur, promissum coniugalem consensum præstare. vt in cap. *ex literis S. Sylua. de spon.* sed cum libera debeant esse coniugia, neque à iudice metus inferri debeat sponsis, ne eorum consensu auferatur, oportet vt hæc sit moderata coactio, vnde si iudex videat sponsum ita oblinatum esse, vt liberè consentire coniugio nolit, potius monitione vti debet quàm exactissima coactione, ex qua consensus sequitur nec liber esset, nec verè dici consensus posset, saltem ad huiusmodi sacramentum, atque difficiles infelicesque exitus è talibus nuptiis euenire par esset: hæc enim vitanda sunt, quemadmodum Papa in dicto capitulo *requisuit*, iudicibus Ecclesiasticis iniungit, ne forte eorum auctoritate, atque indiscreta coactione matrimonia, quæ nulla sunt deficiente consensu, adulteria forent, vt optimè explicat Fortun. in cap. 1. de pact. numer. 30.

6. Ex quibus consequens est quod si sponsus, qui liberè sponsalia contraxit, metu compellatur illum consensum coniugalem præstare, matrimonium erit nullum ipso iure, quod Abbas notat in d. c. *requisuit*. & Fortun. in d. num. 30. qui idem repetit in tract. de vlt. sine. illat. 2. col. 12. dicens ad hoc esse decisionem *Singularē in d. c. requisuit*.

7. Secundo subinfertur, Ecclesiam quandoque tolerare minus malum præsens ob euitandum maius malum futurum, quod verisimilibus coniecturis speratur. probatur in dict. cap. *requisuit*. quem textum ad hoc dicit *Singula. Ioan. Lupi in cap. per vestras. §. 18. num. 16. optimus textus in cap. inter opera. de spons.* vbi Ecclesia Meretrices tolerat, ob euitandam promiscuam luxuriam in republica, foedissimasque coniunctiones: tametsi meretrices esse, & eas nos accedere mortale peccatum sit. cap. *meretrices. 22. quest. 4.* etiam si ipsa meretrix soluta sit, & qui ad eam accedit à coniugio, ordine, ac religionis, seu castitatis voto, liber sit: simplex enim fornicatio mortale peccatum est, & iure naturali verita, vt probat Thom. 2. 2. *quest. 154. artic. 1.* & Fortun. in d. num. 30. *quest. 1. artic. 1.*

mian. lib. 6. cap. 23. gloss. per textum ibi, in *clemen. ad nostram. de hered. ad fin. Ioan. à Medina de resit. questio. 19.* nam & hæresis esset asserere fornicationem, etiam simplicem, non esse peccatum mortale, quam heresim egregie conuincit Alph. de Castro, vir acutissimo ingenio, ac præsigni eruditione præditus, lib. de hæresibus, in dictione, *coitus*. His etiam suffragatur Aug. *Homil. 49.* à Gratiano relatus in cap. *audite. 34. distin. idem denu. que August. in sermonibus de tēpore, dominica. 22. sermo. 2.* quia in re audacter nimis nostrates loquuntur, dum Bar. in l. *penult. ff. de concubi. Alexan. in l. ex factio. §. si quis rogatus. num. 13. ff. ad Trebel. & Anton. Rossel. in tract. *legit. lib. 1. col. 5.* asserunt, simplicem Concubinatū iure naturali legitimum coitum esse, ad differentiam adulterii, incestus, & coitus contra naturam, qui illegitimi complexus dicuntur, etiam iure nature: relictus enim dicerent, simplicem concubinatū lege ciuili non puniri: maxime quia etiam iure ciuili simplex fornicatio est illicita, quamuis cum concubina, text. in cap. *1. de filiis nat. ex mari. ad Morgan. contra d. llo. Illud tamen adnotare libet, à canonibus antiquis veras vxores dici quandoque concubinas, eo quod absque dotalibus instrumentis, ceterisque solemnitatibus, à iure ciuili introductis, fuit coniugium celebratum. quod Grati. probat in cap. *omnibus. & cap. 1. de spon. 34. distin. 1.* quæ iura inter prima Memorialia retulit Cotel. Cotta in dict. *vxores*. sacra autem scriptura eas feminas, quas sancti patres præter proprias vxores carnaliter cognouerunt, easque in contubernio veluti vxorum ancillas reuenerant, promiscuè appellat vxores, vel concubinas: veras tamen vxores præcedenti nuptiarum solemnitate coniunctas, numquam concubinas nominauit, auctore Angu. lib. 1. *questionum. super Genes. cap. 19.* & Magistro in 4. *distin. 23.* explicat idem Aug. lib. 16. de *Ciu. Dei. cap. 34.* scribens, Cethuram Abraham vxorem peculiari mysterio dici concubinam. *Genes. cap. 25.* Etenim auctore Thom. in *distin. 33. quest. 1. artic. 2. ad 3.* vbi cunquē in veteri Testamento legitur, aliquos sanctos viros concubinas habuisse, oportet dicere, eas illis fuisse matrimonio iunctas, & tamen aliquo modo concubinas dici, quod aliquid habebant de ratione vxoris, & aliquid de ratione concubina. Nam secundū quod matrimonium ordinatur ad suum principale finem, qui est prolis procreatio, sic erant vxores. Sed secundum quod ordinatur ad secundarium finem, qui est dispensatio familie, & mutua communicatio operum viri & vxoris, & simul cohabitatio: sic vxores non erant, quæ primæ vxori accedebant, sed concubina appellabantur, quasi simile aliquid habentes cū concubina, in hoc scilicet, quod poterat eici à lecto, & à domo, sicut illa, quæ verè est concubina. Vnde & de Agar dicitur per Saram ad Abraham: Eice ancillam hanc, & filium eius: quam tamen prius dederat ipsa viro suo vxorem. Talis dicitur fuisse Bala ipsi Iacob. *Gen. cap. 35.* sic & doctissimus Aloisius Lippomanus super *Genes. cap. 22.* inquit, concubina olim erant: non illegitime & fornicarie, sed vxores minime principales, quarum filiis non debebatur hereditas, nec æqualis honor, non sacerdotium, non primogenitura: munera tantum recipiebant, & mutua se charitate complectebantur, sese iuuabant. Hæc Aloisius. Alibi & frequentius concubina dicitur mulier domi in contubernio retenta. cap. *non omnis. 22. questio. 2.* atque eodem pacto iura ciuilia Pandectarum, quæ de concubinis loquuntur, intelligenda sunt: erat enim apud veteres concubina nomen honestum, cum ea loco vxoris haberetur, etque citra criminis notam: vxor autem minimè dicebatur, quia non fuisset solenniter ducta, ex Iuriconsulto, in l. *Masurius. ff. de verb. significat.* vbi hoc ipsum notat Alciat. Ecclesia igitur, ac totius Christiani orbis Catholici Principes Lupanaria permittunt, non quod illud peccatum approbent, sed vt adulteria, incestus atque alia luxuriæ crimina compescant. Nam & diuus August. lib. 2. de ordine, scribit: Tolle Meretrices de mundo, & Sodomitotus efficietur reprobis, quem Thom. citat 2. 2. *quest. 10. artic. 1.* idem Thom. de regim. prin. cap. 13. tribuit hoc Aug. lib. 13. de *Ciu. Dei.* Sed & ipse Aug. lib. 14. de *Ciu. Dei. cap. 18.* dicit, terrenā ciuitatem licitum fecisse scortorum vsum. Idem Ioan. Eekius proficitur in *Homil. 1. super cap. 7. Matth.* in festo diuæ Magdalene. Hi: adde que de locantibus proprias domus publicis meretricibus, ut lupanaria sint, scribit Iuriconsultus. in l. *ancillarum. ff. de perit. here. & de ipis meretricibus Dom. Sotus. in 4. sen. distin. 12. quest. 1. artic. 6.* Hinc Solon Atheniensis, prius emptas meretrices inuenturi cōp. rauit vt effuso illic**

notavit Ludo. Caelius, lib. 8. lectio. antiq. cap. 4. & Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 1. & Alciat. in d. l. Masurius. Potest hoc comprobari ex c. duo mala. 13. dist. 5. & ex Arist. lib. 5. Ethic. cap. 3. quo in loco inquit: minus malum boni vicem habere, si maiori malo comparetur. Nec sequitur, hoc fit, & tamen nec lege civili, nec canonica punitur, ergo est licitum: hanc enim collectionem destruxit text. Sing. in lat. si quis. §. diuus autem Marcus. ff. de relig. & sumpt. funer. quem dixit notabilem Bald. in l. 3. C. de sac. Eccl. & singu. idem Baldus. conf. 15. in 1. volu. & Andr. Tiraq. de iure matr. l. conubiali. 8. optima gloss. in c. denique. 4. dist. poteratque hæc nostra interpretatio pluribus aliis similibus adductis reddi fortior: quæ omittimus, ne præscriptum nobis limitem transgrediamur. Illud tamen obiter adnotamus, aliud esse, offerre materiã minoris mali, aliud, inducere ad minus malum, vt maius euitetur. Illud etenim licet, hoc vero peccatum est: cum non sint faciẽda mala vt eueniant bona, nec minora mala, vt maiora euitentur. Nec enim Loth, offerendo filias suas abufui impiorum, & offerendo materiã minoris mali, induxit impios, nec filias ad stuprum. Hoc etenim illi nec licuisset, secundum Caiet. 2. 2. quæst. 78. art. 4. qui Loth a peccato excusat, autoritate Petri Scribentis, 2. Epist. c. 2. Loth virum iustum à nefandorum iniuria liberatum fuisse à Deo. idem ex Ambrosio, Chrysostomo, & Augustino probare conatur Ioan. Arboreus, lib. 10. Theophsia cap. 2. Sic & Gen. cap. 37. Iudas obulit fratribus materiã minoris mali: nempe venditionem Ioseph vt euitaret manus: occisionem inquam illius, quo consilio visus fuerat Ruben, qui eodem animo euitandi homicidiũ eisdem fratribus dixit: non occidamus eum, sed proiciamus in cisternam veterem. His addenda sunt quæ tradit Aggul. in lib. mo. de mendacio, cap. 18. Et lib. contra mandacium, cap. 7. & 9. [Cogere autem fœminas, & in fornicem detrudere, vel inuitẽ iui quibuscunq; copiam facere, improbum est, etiam si lege lata id in pœnam delicti ab eis commissi fiat. Quod alioqui lege Romana statutum, Theodosius Imperator improbauit teste Socrate, lib. 5. histor. Eccles. c. 18.] Multa de meretricibus, hac in re quam tractamus post quartam huius operis editionem scribit ac refert Cladius Spenceus, lib. 3. de continentia, c. 3. & 4.

S. PRIMVS.

In quo de coitu medio inter sponsalia & matrimonium agitur, eiusque effectu.

SVMMARIA.

- 1 Qua ratione sponsalia, secuta carnis copula, matrimonium efficiantur.
- 2 Præsumptionem matrimonii ab ecclesia inducunt, ex copula post sponsalia secuta, iuris & de iure ceteri.
- 3 Confessio probat aduersus præsumptionem iuris & de iure.
- 4 An confessio in causa matrimoniali sit probatio legitima & n. 6.
- 5 Delicti iuramenti in coniugali controuersia an sit admittenda, an non? & num. 7.
- 6 Iuramentum suppletorium non deserit in matrimoniali causa, habenti simplicem probationem.
- 7 Confessio minime est admittenda contra præsumptionem consensus coniugalis ex coitu procedentem.
- 8 Indirecta probatio aduersus præsumptionem admittenda est.
- 9 Ex coitu cum sponsa matrimonium præsumitur, etiam si sponsa ab alio quã sponso cognita fuerit.
- 10 In conscientia foro defectus consensus assertionem ipsius consentientis probatur: atque ideo non indicatur matrimonium ex copula, quæ sponsalia subsequitur.
- 11 Matrimonium vt sine consensu fiat ecclesie efficere non potest.
- 12 In dubio certius & melius eligendum.
- 13 Contractus duobus sponsalibus, secunda in matrimonium transiunt per carnalem coitum.
- 14 Coitus prædictam matrimonij præsumptionem inducit, etiam si metu conditionali contingat.
- 15 Vir opprimi à femina carnaliter non potest.
- 16 Coacta voluntas qualiter voluntas sit, atque imbi explicatur tex. in cap. merito. 13. q. 1.
- 17 Inuita que.
- 18 Coitus, sponsalia præcedens, nil conducit ad coniugalis consensus præsumptionem.
- 19 Per osculum post sponsalia datum sponsa lucratur dimidiam partem donationis sponsalitiæ. & lex regia Tauri explicatur.
- 20 Matrimonium per copulam consummatum, non potest dissolui per dispensationem Papæ.
- 21 Matrimonium minime censetur, nec dici potest consummatum, propter copulam præcedentem.
- 22 Optimum interdictum ad c. 2. de conujs. coniugatis.
- 23 Carnalis contractio cum sponsa, etiam incerta, coniugij præsumptionem inducit.
- 24 Præsentis dissensus non impedit dictam præsumptionem oriri.

27 Nexius copule hanc præsumptionem minime inducit.
 28 Conatus copule circa sponsalia iuris interpretatione de futuro, verbis tamen presentis, an aliquid operetur.

Nunc agendum est, qualiter sponsalia in matrimonium transeant. & in primo constat, sponsalia in coniugium transire per carnis copulam: quæ post ipsa sponsalia inter sponfos contingit. cap. veniens. in 2. de spons. cap. is qui fidem. eod. tit. non ex eo quod canones velint sine nouo consensu coniugali, ex sola copula matrimonium inter sponfos decernere, sed quia Ecclesia præsumit ex illa carnali coniunctione consentum coniugalem: quam præsumptionem merito canones statuerunt ex præmissa consensu coniugalis promissione, & simul ne dicamus copulam illam carnalem esse mortale peccatum: quod dubio procul dicendum esset, nisi in sponsum & sponfam animarum affectio coniugalis, præsentis consensu, daretur: nec præsumendum delictum est. l. merito. ff. pro socio. l. Quintus. ff. de donat. inter virum & vror. iustis igitur rationibus Ecclesia præsumit sponsum, carnaliter ad sponfam accedentem, præmissam promissionem ad effectum, deducere, potius quàm crimen velle committere, ad eam fornicario affectu accedendo.

Ex quibus plurima deducenda sunt, & primo, Ecclesia ita vt vrgentem hanc præsumptionem iudicasse, vt supra ca, tanquam super certo consensu statuerit: & ideo præsumptionem hanc iuris & de iure censemus. ex gl. in d. c. u. qui fidem. Communiter recepta per tex. ibi gloss. in c. ferrum. 50. distincti. notatur. in l. siue possideris. C. de probat. Abbas & Feli. in c. quanto. de præsumpt. Alciat. in tract. de præsumpt. in prim. quo fit, vt in contrarium probatio non admittatur. vt in dict. c. is qui fidem. probatur & in l. antiquæ. C. ad Velleia. & in l. si. C. ad Marc. edo.

Secundò quamuis contra præsumptionem iuris, & de iure probatio per confessionem eius, pro quo ius præsumit, recipienda sit, iuxta gloss. in l. in contractibus. vers. nullo modo. Cod. de non nume. pecun. quam conclusionem repetit idem Accursus in auth. de equalis. dori. §. aliud. vers. scribat. & dicit Singul. Alex. in l. 1. §. si is qui quadraginta. ff. ad Trebell. & idem in l. à Diuo Pio. §. si pignora. ff. de re iudi. Lanfr. in c. quoniam. de proba. num. 40. Bald. No. uel. de dor. 6. parti. principali. prim. leg. 2. & Corset. in singu. verb. sentent. Bart. etiam eam sequitur in authen. sed iam necesse. Codic. de donatio. ante nupt. a quibus & aliis, qui ad idem citari poterant, hoc Communiter receptum est: aduersus tamen hanc canonis præsumptionem probatio non admittitur, etiam per confessionem illius, qui pro matrimonio contendit. quod notant Abb. & Docto. Communiter in dict. cap. is qui fidem. Feli. in c. quanto. de præsumpt. num. 3. Alciat. in tract. de præsumpt. 2. par. nu. 9. à quibus illa ratio traditur: quia in matrimoniali causa non statur confessioni litigantis, & super eo de eo qui cognosc. conf. vxor. suo. quæ mihi non placet ex eo, quod licet confessioni litigantis contra matrimonium credendum non sit, tamen confessioni illius qui contendit matrimonium esse contractum, & valuisse, stari debet aduersus ipsum matrimonium gloss. in cap. attestaciones. de despons. impu. in verbo. euasisse. quam ibi Abba. & Ravenna dicunt singul. & Roman. singu. 614. notant Hostiens. Abb. & Doct. in c. penult. de raptor. non enim est præsumendum quenquam sine causa sibi ipsi contradicere. Hæc tamen conclusio non omnino recipienda est: non enim vindicat sibi locum, quando esset præsumptio aliqua collusionis inter litigantes. ita Hostiens. Abb. & Preposin. d. c. attestaciones. qui omnes tenent plurimum in hoc valere iud. eis arbitrium. quod notat Brunel. in tract. de spons. quæst. 29. pro quo est optima gloss. quam ita intelligunt Hostiens. Abb. & docto. in c. penult. de raptor. ex qua constat confessioni in præiudicium matrimonij standum esse, quando fit ab vtroque coniuge, & eam fama coadiuuat. Secundo non procedit, quando ex illa confessione alii, qui in eadem causa non litigat, fieret præiudicium: vt notat Areti. consil. 13. col. 5. & 6. sentit Abb. in c. mulieri. de iur. iuran. si dum afferit in causa matrimoniali non esse deferendum iuramentum actori ab ipso reo, nec reo ab actore, etiam si nullæ essent aliæ probationes, quando ex hoc iuramento posset præiudicium alii quam deferenti, inferri: cum ille, qui non detulit, contendat cum altero ex litigantibus matrimonium contraxisse vel contractum non tenuisse: si enim ex delatione alter iuraret pro matrimonio, & istud iuramentum teneret: tertius, qui pretendit matrimonium cum litigante contraxisse, maneret aliquo pacto elusus: sic etiã Rex Arthurus iuramentum fieret contra matrimonium: & tamen non operum cum altero ex liti-

ex litigantibus contractum, non valuisse, propter primum coniugium, super quo litigatur, frustraretur suo iure, quod forsitan habet. quo fit, ut delatio iuramenti, etiam ubi nulla est probatio in causa coniugali, sed reus est omnino absolvens, minime sit admittenda, quando ex illa delatione posset alij nocuumentum aliquid inferri: qui tamen candem item minime tractat, ex eius vero decisione sperat damnari, aut commodum quoad propriam causam. Imo maris & feminae confessio afferentium matrimonium inter eos contractum fuisse, absque testibus tamen, & clam, admittenda non est, ubi ex ea praedictam admitti contra presumptionem iuris & de iure quam dicit singular. Invol. ibi. auream Felin. in cap. quanto, de praesump. & sollemnem idem Felin. in c. cum a nobis, de testib. col. 3. notat Alciatus de praesump. 2. par. 3. ¶ Quarto inferitur ex ratione dictae decretal. sponsalia in matrimonium transire per coitum, etiam si post sponsalia ante coitum cum sponso, fuerit sponsa cum alio fornicata. Nam quamvis propter illam fornicationem dissolui possint sponsalia, cap. quemadmodum, de iur. iur. donec tamen iudicio Ecclesiae fuerint dissoluta, mahet sponsaliorum vinculum, ut notat gloss. in c. de illis in 1. de spons. impub. Henric. & Prepos. in c. de spons. col. fin. Regia l. i. tit. 1. par. 4. nondum ergo per sponsum sponsaliorum dissolutione petita, non video cur sponsalia per coitum, matrimonium non efficiantur, ex dicto coniugali consensu ad canonibus praesumpto, quamvis Ioan. de Neuiza. in Sylva nupt. lib. 2. numer. 12. dum plurima congegit contrarium notauerit, id falso tribuens Felin. in dict. cap. cum M. colum. penult. apud quem ego nondum hoc notare potui, et si sapius ex consulto auctorem legerim.

¶ Ex quo infero, quod licet actor, qui pro matrimonio agit, possit, non data probatione legitima, reo qui absolvens alioquin est, iuramentum deferre super ipso contractu matrimonii, an praecesserit, vel ne: sicut ex aduerso ipse reus potest actori etiam idem iuramentum deferre, cessante alterius praedictio: posset enim nouo praestito consensu matrimonium contrahere: tamen si contendit actor, non subesse, in matrimonio iam legitime probato, aliquid impedimentum, reo id allegante, non potest ipse actor reo deferre iuramentum super illo impedimento: quia matrimonio legitime contracto, & iam probato praedictaret, & est maxima collusionis suspicio, ut notat optime Abba. in d. c. mulier. colum. 4.

Hinc etiam perpendi potest gloss. in d. c. mulieri. quae dixit in matrimoniali causa non esse deferendum iuramentum habenti probationem semiplenam. quam gloss. praeter alios dicit notab. Alexand. in l. 3. in princip. ff. de iureiurand. & singular. Iaso. in repetit. Ladmonendi. ff. eodem. num. 277. ubi Barto. idem notat colum. antepen. & Ioan. de Selua in tracta. de iureiur. an. 3. parte. in fine. est enim dicta conclusio vera, nisi iudex concurreribus aliquot coniecturis, atque attenda personarum qualitate arbitretur iuramentum esse deferendum habenti probationem semiplenam, quae ita dictis coniecturis coadiuuatur, ut non simpliciter dici debeat semiplena probatio. His enim recte a iudice pensatis, potest talis delatio iuramenti fieri, siue agatur de aliquo impedimento ipsius coniugii. Abba. in dict. c. mulieri. col. 3. & 4. & penult. Alexand. in d. l. 3. Ial. in d. l. admonendi. n. 281. ubi Curt. l. un. n. 67. dicit hanc opinionem esse communem, quam ibi approbat Curt. Senior, fallentia 65. Ioan. Coral. lib. 3. miscella. cap. 4. & Hippo. sing. 27. Regia l. 10. tit. 11. part. 3. quo pacto intelligenda est gloss. in cap. vidua. de reg. quae dixit etiam in coniugali causa deferendum esse iuramentum ei qui semiplene probauit. quibus illud addendum est, standum fore confessioni litigantis, quando agitur ad thori separationem, text. quem ibi Dd. notant in c. ex literis. de diuor. quem etiam dicit sing. Romanus singular. 614.

Igitur ut ad institutum redeam, si confessioni illius qui pro matrimonio stat, contra ipsum matrimonium creditur, cessante collusionis suspicione, alteriusque matrimonij praedictio, conueniens est in casu qui supra, non esse ex hoc contra illam praesumptionem repellendam confessionem illius, qui pro matrimonio agit. Veram ergo rationem esse nos opinamur: quia consentienti non potest esse notus defectus consensu in altero coniuge: cum ille in animo consistat, nec credere debet sponsa ipsi sponso proferenti dissentium ante coitum, ne praesumat ab eo committi mortale crimine, & quamvis posset hic defectus apparere, illa tamen cognitio plena non est. defectus autem consensus in ipso consentiente, non satis constat: cum ei fides non detur, propria turpitudine proferenti. Cum ergo cognitio illius rei, quae probanda est non sit satis sufficiens in consentiente, nec digna tanta fide, ut in praesumptione sit praesumptio non valuisse, propter primum coniugium, super quo litigatur, frustraretur suo iure, quod forsitan habet. quo fit, ut delatio iuramenti, etiam ubi nulla est probatio in causa coniugali, sed reus est omnino absolvens, minime sit admittenda, quando ex illa delatione posset alij nocuumentum aliquid inferri: qui tamen candem item minime tractat, ex eius vero decisione sperat damnari, aut commodum quoad propriam causam. Imo maris & feminae confessio afferentium matrimonium inter eos contractum fuisse, absque testibus tamen, & clam, admittenda non est, ubi ex ea praedictam admitti contra presumptionem iuris & de iure quam dicit singular. Invol. ibi. auream Felin. in cap. quanto, de praesump. & sollemnem idem Felin. in c. cum a nobis, de testib. col. 3. notat Alciatus de praesump. 2. par. 3. ¶ Quarto inferitur ex ratione dictae decretal. sponsalia in matrimonium transire per coitum, etiam si post sponsalia ante coitum cum sponso, fuerit sponsa cum alio fornicata. Nam quamvis propter illam fornicationem dissolui possint sponsalia, cap. quemadmodum, de iur. iur. donec tamen iudicio Ecclesiae fuerint dissoluta, mahet sponsaliorum vinculum, ut notat gloss. in c. de illis in 1. de spons. impub. Henric. & Prepos. in c. de spons. col. fin. Regia l. i. tit. 1. par. 4. nondum ergo per sponsum sponsaliorum dissolutione petita, non video cur sponsalia per coitum, matrimonium non efficiantur, ex dicto coniugali consensu ad canonibus praesumpto, quamvis Ioan. de Neuiza. in Sylva nupt. lib. 2. numer. 12. dum plurima congegit contrarium notauerit, id falso tribuens Felin. in dict. cap. cum M. colum. penult. apud quem ego nondum hoc notare potui, et si sapius ex consulto auctorem legerim.

¶ Tertio ex praedictis colligitur contra dictam iuris canonici praesumptionem admittendam esse probationem, quae indirecte, & per obliquum ipsi praesumptioni obuiat. Si enim sponsus, qui contra matrimonium itat, probare velit, illa sponsalia ante coitum fuisse mutuo consentiu, vel alias legitime soluta, ut in cap. 2. de spons. vel nulla fuisse propter aliquid impedimentum, admittendus est. secundum Abb. & Prapof. col. 4. in dict. cap. is qui fidem. & Felin. in c. cum M. colum. penult. de constit. & probatur, ex gloss. celebri in clem. unica de probat. quae dixit probationem indirectam admitti contra presumptionem iuris & de iure quam dicit singular. Invol. ibi. auream Felin. in cap. quanto, de praesump. & sollemnem idem Felin. in c. cum a nobis, de testib. col. 3. notat Alciatus de praesump. 2. par. 3. ¶ Quarto inferitur ex ratione dictae decretal. sponsalia in matrimonium transire per coitum, etiam si post sponsalia ante coitum cum sponso, fuerit sponsa cum alio fornicata. Nam quamvis propter illam fornicationem dissolui possint sponsalia, cap. quemadmodum, de iur. iur. donec tamen iudicio Ecclesiae fuerint dissoluta, mahet sponsaliorum vinculum, ut notat gloss. in c. de illis in 1. de spons. impub. Henric. & Prepos. in c. de spons. col. fin. Regia l. i. tit. 1. par. 4. nondum ergo per sponsum sponsaliorum dissolutione petita, non video cur sponsalia per coitum, matrimonium non efficiantur, ex dicto coniugali consensu ad canonibus praesumpto, quamvis Ioan. de Neuiza. in Sylva nupt. lib. 2. numer. 12. dum plurima congegit contrarium notauerit, id falso tribuens Felin. in dict. cap. cum M. colum. penult. apud quem ego nondum hoc notare potui, et si sapius ex consulto auctorem legerim.

¶ Quinto ex praemissis patet, quod in foro interiori animae ubi creditur ipsi consentienti, si sponsus diceret se ad sponsam accessisse affectione fornicaria, non coniugali, non iudicantur illa sponsalia matrimonium: non ex eo quod coniugium illud verum sit in foro exteriori: non tamen in interiori, sed quia iudex exterior iudicare debet ex illa canonis praesumptione, nec probationem recipit in contrarium, & idem iudicat matrimonium esse, quod vere non est: at iudex interior iudicat ex defectu consensu coniugalis, qui sibi constat, ita notant Abba. Anton. & Prapof. in dict. c. is qui quidem. Socin. conf. 28. 1. volu. Anchar. in reg. possessor. colu. 7. de reg. iur. in 6. optime Thom. quodlib. 5. artic. 15. & est haec opinio a Theologis & Canonistis recepta ut Syluest. asserit. in verb. matrimonium. 2. questio. 15. & probatur. in cap. tua nos, de spons. cuius intellectum alibi attingam. Hostien. tamen in d. cap. is qui quidem. minime ad dicta opinione discendens, licet Abba. eum contra eandem opinionem alleger, optat fieri ab Ecclesia constitutionem, in qua sponsus, qui cum sponsa carnale commercium habuit, redderetur inhabilis ad matrimonium cum alia contrahendum: sicuti ab Ecclesia redditur inhabilis ad contrahendum matrimonium consanguineus intra quartum gradum in quo errat Hostien. quamvis enim Papa possit ex causa iusta reddere aliquem inhabilem ad contrahendum matrimonium (quod proprio loco dicitur) non tamen potest Ecclesia matrimonium constituere sine consensu. ut in d. c. is qui quidem. idem Hosti. & Abb. fatentur Syluest. d. q. 15. & nos idem probauimus in interpretatione tex. in c. requisit. de spons. Item Syluest. d. q. 15. in hac eadem conel. credit in foro interiori non esse matrimonium censendum, si sponsus, qui cognouit sponsam, fateatur se omnino dubitare an tempore coitus affectum habuerit coniugalem, an fornicarium. Ego vero opinor in hoc casu iudicandum esse matrimonium: certius enim est affectum habuisse conjugalem, quam fornicarium, & sic consensum ad mortale crimen, ut constat ex penitissima c. is qui quidem. ratione: nisi iam post copulam cum sponsa, verum & indubitatum matrimonium cum altera contraxisset: tunc etenim tutius est secundo coniugio certiorum adherere, ex c. inuenis. de spons. c. 2. §. item si, de penit. distincti. 7. nam si res vere dubia est, & tangit salutem anime, oportet eligere certius, ubi imminet praecipua elect. quod in dictis iuribus probatur, adiunctis his, quae notat Floren. 1. par. tit. 3. cap. 10. §. 10. colum. 3. doct. & eleganter Marti. Nauar. in cap. si quis autem, de penit. dist. 7. nu. 34.

¶ Sexto, ex his etiam constat contractus duobus sponsalibus secunda sponsalia in matrimonium transire per copulam cum secunda sponsa contingentem, quod Ioan. Maior asserit in 4. distincti. 27. questio. 5. casus. & Syluest. in verb. sponsalia. quae pro Idem Ioan. Andr. Anton. & Prapof. colum. 3. tamen dicitur in d. ap. is qui quidem. Idem Prapof. in c. de illis de spons. col. penult. Brun.

& Brun. in tracta. de spons. q. 8. num. 3. pro quibus opt. text. in c. penult. de spons. cap. licet. cap. fin. de spons. duo. ubi coniugium primum nondum copula consummatum non tollitur per secundum, etsi carnali copula consummetur: quia in primo coniugio iam aderat consensus coniugalis: igitur si in primo non intercessisset coniugalis consensus, sed tantum sponsio, tolleretur per secundum, quod hic datur ex coitu. Præterea tex. in cap. duo pueri. de de spons. impub. ibi hoc notante Praposi. col. i. probat sponsalia tolli per matrimonium, quod ab initio sponsaliorum vim tantum habuit, sed successu temporis effectum est coniugium: sic ergo quamvis matrimonium ex secundis sponsalibus statim contractum non fuerit: sed tantum sponsio quedam futuri consensus: quia tamen ex coitu consensus ille coniugalis datur præsumptione canonis, tollitur priora sponsalia. Scio tamen rem esse dubiam ex eo quod secunda sponsalia primis non referuntur, nec eis præiudicant. c. sicut de sponsa. nec consensus coniugalis ex copula præsumi debet, ne præsumamus peccatum mortale in sponsio, qui eo ipso frangit fidem prioris sponsæ. Verum his respondeo, secunda sponsalia licet primis minimè præferantur, nec præiudicant, valuisse tamè primis promissionis ad hoc, ut si quando contingeret mori primam sponsam, vel ad matrimonium impediri, vel dissolvi prima sponsalia, teneretur sponsus cum secunda contrahere matrimonium: non ergo nulla fuerunt secunda sponsalia. Secundo dico validiorem esse præsumptionem consensus coniugalis, quæ ex coitu à canone colligitur, quam habeat initium voluntatis in contractis sponsalibus cum secunda, quæ illa præsumptio dissenfus ad euitandū mortale peccatum, quod violatō fidem committeretur. potioribus enim rationibus adducor ut potius coniecter sponsum voluisse violare fidem promissionis primæ, quam ut præsumam coitum cum secunda sponsa fornicarium fuisse.

16 Septimò hinc etiam infero sponsalia in matrimonium transire ex predicto consensu ab Ecclesia præsumpto, per coitum sponsi & sponsæ, etiam si sponsus timore mortis sibi illato coactus sit sponsam cognoscere: illa etenim copula si fornicario affectu peracta fuit, etiã metu acerrimo, peccatum mortale fuit. cap. sacris. de his que vi metusque cau. non ergo debet præsumi in sponsio hoc crimen mortale: sed potius, metu secluso, in animo affectum coniugale habuisse: nam potius mori debet, quam peccato consentire. vnde iustus est præsumere ab sponso eum actum sine mortali peccato perpetratum fuisse, quam eum voluisse animam reatu mortalis culpæ commaculare. huius opin. auctor est mihi Hosti. in d. c. is qui solum. dicens 2. colum. quod mulier potest allegare contra præsumptionem illius text. se oppressam fuisse ut præcisa, virum autem hoc non posse dicere: quia vir opprimi non potest, nec solent viri à feminis præcise ad coitum cogi: sentit ergo Hosti. quod cessante præcisa oppressionis carnis commixtio per metum contingens, matrimonium præsumptionem inducit. idem tenet Paul. in 4. distinct. 29. q. 1. artic. 4. pro quibus optimus est text. in c. insuper. qui cleric. vel vouent. neque ille timor posset dici cadens in constantem virū. quod in interpretatione c. cum locum. de sponsalib. ostendit. distinxit verò Hostiens. vim præcisam seu absolutā à conditionali, ut distinxit text. in c. sacris de his que vi metusque cau. capit. contra Christianos. de here. in 6. capis. maiores. §. item queritur. de baptis. vis enim præcisa est, quæ nos aliquid ita compellit agere, ut in nobis non sit vtrum agamus, vel non agamus: sicuti ventus impellit ac defert in aliquem locum, ad id appetitissimum tex. in c. constat. 1. quest. 1. capitu. presbyterorum. §. qui autem. 50. distinct. conditionalis autè mixtam habet voluntatē: si quidem in nobis voluntas est: attamen timore quodam illa voluntas elicitur. quod ex Aristo. constat 3. Ethic. c. 1. Et Damasceno lib. 2. De fide orthodox. cap. 24. vnde Thom. 2. 2. q. 108. art. 1. §. dicitur coactionem timoris non facere simpliciter inuoluntariū: sed habere voluntarium mixtū. idem Thom. 1. 2. q. 6. art. 6. Almain. in Moral. l. 3. & Fortu. in tract. de vlt. sine. illat. 2. l. 1. c. 16. idem eleganter probat Epictetus apud Arriannum lib. 1. c. 17. Hinc dicitur in c. merito. 15. q. 1. voluntatē coactam, voluntatem esse, & idem in l. si mulier. §. si metu. ff. quod met. cau. est enim voluntas simpliciter, ita ut libe. a no sit Tho. in 4. distinct. 29. Abb. in c. de muliere. de sponsal. Card. in c. euerum. de iur. reu. sentit Bald. in l. pen. C. quo. & quan. aud. quāuis Dec. in l. velle. ff. de reg. iur. dicat coactā voluntatē esse secundum quid, id est coactā, non simpliciter: quali dicat non esse absolutam & liberam. & licet Deci. optimum sensum habu. it. re.

primus dicendi modus, scilicet, coactam voluntatem simpliciter voluntatem esse. actiones enim, quæ per timorem fiunt, mixtæ sunt, magis tamen sunt similes spontaneis: quia principium earum est in nostra voluntate, & ided denominantur simpliciter voluntariæ actiones illæ. Verum quia, secluso metu illo, agens illas minimè eligeret, dicuntur inuoluntariæ. Imò Aristot. d. c. 1. dicit simpliciter dici inuita, quæ timore fiunt, non tamen intelligas quoad actiones ipsas: illæ enim in actu simpliciter sunt voluntariæ, ut ipse docet: sed quo ad apprehensionem dici possunt simpliciter inuita: quia eas agens non eligeret cessante timore: ita intelligit Aristot. Thom. in d. q. 6. art. 6. id vero quod in actu consideratur, debet considerari simpliciter: quod autè consideratur apprehensione, secundum quid non simpliciter: ut docet Thom. ex Arist. dicente, ea quæ fiunt timore per se inuita esse: actiones autem circa particularia fiunt: hæc autè spontanea esse, cuius sensus est, auctore Eustatio. per se enim perinde est ac vniuersaliter: in agendis autem rebus, vana omnis est vniuersalis ratio: actiones enim in particularibus sunt: in particularibus verò spontaneæ concipiuntur: quare consequitur, ut in quibus maximam vim habent actiones, ut vel spontaneæ dicantur, vel inuita, in his constituta, spontaneæ magis quam inuita sunt: ex quibus omnibus hanc septimam interpretationem cum Hosti. probamus: tamen si refragentur Abb. & Praposi. in c. consultationi. de spons. Floren. 3. par. 1. c. 7. ad fin. Paul. Paris. cons. 58. n. 69. & cons. 60. n. 34. vol. 4. Ant. & Henr. in d. c. is qui solum. col. pen. ubi Praposi. col. 2. fatetur, eorum opinio. contra Hosti. commu. esse.

17 Octauo, ut quibuidam rem hanc graue intelligentibus occurramus, perpendimus iura canonica dictam præsumptionem inducentia copulam contingentem post sponsalia considerasse, ita ut coitus ipsa sponsalia præcedens minimè sufficiat, ut sponsio illa matrimonium iudicetur. Sic tex. in c. veniens. in 2. de spons. inquit, si post fidem præstitam cognouerit. Sic etiam qui solum. de sponsa. dixit carnali copula subsequuta. igitur non sufficit præcedens coitus. Abb. in c. veniens. in 2. de sponsa. Soci. cons. 28. r. volu. col. 3. Henr. in c. testationes. col. fin. de de spons. impub. & ex Theologis Ioan. Maior. in 4. distinct. 28. q. 1. & Syluest. in verb. diuerium. quest. 1. & in verb. sponsalia. quest. 10. vnde concludens Titium eius sponsam Semproniam carnaliter cognouisse, non esset testis sufficiens ad hoc, ut matrimonium iudicaretur: potuit enim eam cognoscere ante sponsalia: oportet ergo probare post sponsonem illam cognouisse, ut notat. Abb. in d. c. veniens. & ibi Anton. & Prepositi. & Deci. in c. in presentia. de probat. nu. 24. Ioan. Crot. in tract. de testib. nu. 288. Thom. Grammat. cons. 26. colu. 1. Hinc etiam Regia l. 52. Tauri. à Caroli Cæsaris matre condita, [quæ est. 4. tit. 2. lib. 5. Recopil.] quæ statuit propter osculum, sponsam lucrari dimidiam partem rerum, quas ei sponsus dederat, etiam iam præstito coniugali consensu ante copulam, est intelligenda quando osculum post sponsalia præstitum fuit, secus verò si ante. ut ibi eius interpres Ioan. Lupi. notauit. num. 8. & 9. quod etiam subseruiet ad intellectum l. si ab sponso. C. de donatio. ante nupt. à qua differt Regia. l. quæ in sponsis etiam de præstiti iam maritali consensu coniugatis ante copulam loquitur: illa verò in sponsis de futuro ante coniugalem consensum. Ceterum octauam hanc conclusionem Hippo. nostra ætate vir doctissimus, sed in referendo aliorum dicta quam in perscrutando diligentior, in singul. 500. propria ipsius auctoritate dictis auctoribus non citatis impugnat, contrarium probans ex Claudio, in Rubr. ff. solut. matr. & Ioan. de Neuiza. in sylua mpti. lib. 2. n. 12. quorum neuter id tenet, quamuis id argumentum sit, quod Claudi. scribit dicens matrimonium ceteri copula carnali consummatum, etiam ex coitu præcedenti: atque ob id sicut Papa non potest dispensare, ut dissoluatur matrimonium & copula carnali consummatum, quando copula post matrimonium, contingit: ita nec dirimere potest matrimonium cui præmissa fuit commixtio carnis, citat ad id Bald. in c. licet. de translatione. Episcopi. qui tamen in hoc est valde dubius. Ego verò si competenti habere Papam posse dissoluere coniugium & nondum carnali copula consummatum, quod alibi tractabo: minimè dubitare posse & illud soluere, cui præmissa fuit carnalis copula, non secuta. non enim dicitur coniugium consummatum ex coitu præcedenti, sed ex secuto: ille si quidem ceteri arius est, hic verò coniugalis. sicuti Socin. in l. si quis in d. de iur. iur. ne omnino ab eo diuertit ipse Hippo. vides ergo qualiter

liter ipse Hippo. propria ipsius auctoritate novam ac certe falsam opinio. conceperit? nam quod in capitulo tam a qui filij sint legi. scribitur, statutum est ab Ecclesia favore prolis suscepta: vt legitima sit. quod si Hippo. opinio vera esset, oportet fateri filios susceptos, non tantum effici legitimos per matrimonium subssecutum, sed etiam per sponsalia, que de futuro dicimus, quod minime fatebor. Subinde co-

13

24 Itat ex vera huic opiniois cognitione non vulgaris intellectus ad tex. in c. 2. de conuers. coniugat. quo cautum est, posse sponsam iam coniugali consensu prelitato ante copulam religionem profiteri, atque ex ea professione dissolui coniugium illud: idem enim dicendum erit, si post coniugalem consensum, vel eius sponsonem coitus non contigerit, quamuis prius carnalis copula precesserit: illa enim coniugalis non fuit, sed fornicaria, nec in illa traditio coniugalis dari potest, que in illo c. 2. iuribusque similibus exigitur. ita Paul. de Cast. in l. pen. c. de epis. & cler. & Io. Boschoetus lib. 1. de nup. colu. 2. nec etiam impedit copula precedens sponsalia, quin sponsus possit profiteri religionem, que impeditur si conclusi. Hippo. vera foret: cum ex eo matrimoniū illud dici deberet consummatum.

25 Nonde hæc canonis præsumptio adeo virget, vt matrimonium præsumamus per copulam secutam cum sponsa incerta: nempe quando quis ex tribus puellis sororibus iuravit vnam ducturum vxorem: si enim aliquam ex eis post hanc promissionem cognouerit, erit eius maritus censendus. Hosti. & Abb. in c. ex literis. 2. de sponsa: quorum opinio placet Floren. 3. par. tit. 1. c. 18. col. 2. & Syluest. in verb. matrimonium. 2. quest. 11. vbi subdit esse hanc Opinio. v. communem. quam probat Regia l. 1. tit. 1. part. 4. Cum enim ille sponsus teneatur ex vi promissionis vnam ex illis ducere in vxorem præsumitur illam, quam cognouit, vxorio ac maritali affectu cognouisse. ex dicti. cap. is qui fidem. gloss. tamen in d. c. ex literis. quam ibi sequuntur Ioannes Andr. Anton. Henric. & Gard. diuersum tenet, dicens, quod nec sunt sponsalia cū illa cognita, nec matrimonium: licet iudex ex officio debeat compellere hunc virum ad illam ducendam: quia cum eam cognouerit, non potest aliam ex illis sororibus vxorem ducere, & sic nec iuramentum seruare. pro quo fortis tex. est in c. 1. in princ. de spons. in 6. vbi ex sponsalibus certis, quamuis nullis, oritur impedimentum publicæ honestatis iustitiæ: & tamen ex his non oritur, vt constat: potest enim quamlibet ex his ante copulam ducere: ergo hæc non sunt sponsalia: si enim sponsalia essent, oriretur ex eis impedimentum: si sponsalia non sunt, consequitur matrimonium ex coitu non esse iudicandum, nec præsumendum. Ego à recepta & communi sententia non discedo, propter illam præsumptionem quam modò explicui: hæc enim sponsalia sunt, quamuis incerta, & ideo ex eis non oritur impedimentum publicæ honestatis iustitiæ: oritur tamen obligatio recipiendi in vxorem vnam ex illis sororibus, ex præmissa sponsonem, cui optime conuenit sponsaliorum definitio: Præterea sponsalia incerta, nempe conditionalia in matrimonium transeunt secuta copula. c. super eo. & cap. per tuas. de condit. appo. agitur & ista sponsalia per coitū transeunt in matrimonium, licet incerta sint.

Decimò hic notandū est, præfatæ decretalis præsumptionem adeo mature ab Ecclesia inductam, vt etiam si sponsus ipsa sponsa presente & consentiente, se nolle percoitum matrimonio consentire, nihilominus iudicandum sit ab Ecclesia matrimonium copula secuta: nam & canon præsumit propter coitum sponsus ab hac protectione recessisse, sicut & à cōditione, cap. super eo. cap. per tuas. de condit. appo. cap. de illis. eod. tit. quod expresse notat gloss. in d. c. per tuas. ibi Communiter recepta. Abb. in cap. cum M. num. 29. de cons. Felin. ibi num. 80. Ripanum. 95. dicens hanc opinionem cōmunem, quam notat Aretin. consil. 142. colum. 7. Rub. cons. 60. Ia. Cin. l. non solum. §. morte. ff. de non. oper. nuntiat. nu. 14. & ibi Rub. num. 520. Arelatenf. in additio. ad Alciat. in tracta. de præsumptio. 2. part. num. 26. idem notant Doctores in d. c. veniens. el. 2. de sponsa.

Vnde decimò ad perfectam huic rei cognitionem inferatur, adeo esse copulam necessariam inter sponfos, vt matrimonium iudicetur, vt ipsa tentatio, seu nixus copule subssecutus mini me sufficiat. cap. fin. de spons. cum enim conatus non habuerit effectum, non potest ex eo presumi consensus coniugalis, etiam si ille nixus inter habili. ad matrimonium contigerat, ex dicta ratione. A. M. And. Domin. & Fran.

rum Opinio Communis est. vt testatur Præpos. in dict. c. fin. & eam secutus idem tenetur Syluest. in verbo matrimonium. 2. q. 16. & Alciat. in tracta. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 38. idem not. Aret. cons. 142. vol. 5. quamuis contrariū teneat Calder. & Præpos. in d. cap. fin.

Hinc etiam constat per nixum copula non effici matrimonium etiam illa sponsalia, quæ verbis consensum præsentem exprimunt, tamen deficiente atate, à iure intel. liguntur de futuro, nempe contracta inter impuberes, vel inter impubere & impubere. probat text. in c. attestatio. nes. de spons. impub. Vnde impubes, qui per verba consensum coniugalem exprimentia cōtraxit, etiam si sape nixus fuerit sponsam cognoscere carnaliter, potest resiliire ab sponsalibus, adueniente atate. Subdit tamen ille text. hoc fallere, vbi consensisset impubes in matrimonium propè ipsam atatem perfectam, post ipsum nixum copula, etiam multo ante illum consensum præcedentem. Anton. Abb. Præpos. & communis ibi, quod non video alia ratione probari, nisi ex eo quod præsumitur discretio ad consensum ratione atatis pubertati proxime. & ex nixu potentie ad coitum: his ergo duobus adiunctis præsumitur matrimonium esse perfectum: quod etiam Cardin. ibi. 2. colum. videtur sentire. ex quibus etiam colligo, conatum copule propè ipsam atatem perfectam, efficere matrimonium sponsalia illa verbis de præsentibus, iuris tamen interpretatione de futuro. ita Hostienf. Anton. & Præpos. in dict. cap. attestatio. nes. illum text. ad hoc notantes. Hinc infert Præpos. ibi esse differentiam inter sponsalia re & verbis de futuro, & sponsalia sola iuris interpretatione de futuro. prima enim non transeunt in coniugium per nixum copula. vt in dict. cap. fin. secunda verò transeunt in coniugium per conatum copula propè ipsam atatem perfectam contingentem. Ego verò, vt quid ipse sentiam, planè fatear, credo solum conatum copule, etiam propè ipsam atatem perfectam, minime efficere coniugium: nulla enim ratio id persuadere potest, nisi præsumptio consensus coniugalis: ista autem non colligitur ex nixu copula, vt in dict. cap. fin. probatur: igitur conatus copule, etiam propè atatem perfectam, coniugium non efficit, & si dix eris facilius colligi ex signis cōsensum coniugalem post sponsalia verbis de præsentibus contracta, quam post sponsalia re & verbis de futuro, id ego fateor, modo signa illa, ex quibus cōsensum coniugalem præsumendus est, post atatem perfectam contingant, & non ante illam, vt itatim dicam in intellectu cap. 1. §. idem. de de spons. impub. in 6. quo fit, vt ipse credam malè Præpos. aduertisse: conatus enim in dict. cap. attestatio. nes. etiam iuxta communem interpretationem, consensum non inducit, nec eius præsumptionem, sed præsumptionem potentie ad coitum: discretio verò ad consensum, ex proxima atate penditur, si consensus ipse tunc præstetur: quod probatur in cap. continuebatur. de de spons. impub.

§. SECVNDVS.

De sponsalibus de futuro

S Y M M A R I A.

- 1 Sponsalia de futuro et aditione sponse ad domum, non efficiuntur matrimonium.
- 2 Sponsalia que re & verbis de futuro appellamus, per oscula, amplexus, & similia signa, nequaquam transeunt in matrimonium.
- 3 Sponsalia per subarrationem matrimonium fieri dicuntur.
- 4 Ex subarratione consensus coniugalis præsumitur.
- 5 Sponsalia curis interpretatione de futuro, verbis autem de presentibus, an per predicta signa matrimonium efficiantur.
- 6 Consensus præsumitur in sponsalibus ex varijs signis.
- 7 Sponsalia de futuro facilius soluantur quàm de presentibus contracta. & ex actè penditur intellectus ad text. in c. de illis l. 1. de spons. impub.

Secundo sponsalia transeunt in coniugium, si sponsus sponsam ad domum traduxerit: ex hoc enim præsumitur inter eos coniugalis consensus. probatur in l. mulierem. ff. de ritu nupt. notat. Ioan. Andr. in d. cap. fin. de sponsa. quem sequitur Alciat. in tracta. de præsumptio. regul. 3. præsumpt. 38. idem notat Angel. in authentic. quibus mod. natural. efficiant. legat. §. fina. Decius in capit. tur. aut. de probatio. lib. 1. colum. sed contrarium est verius: non enim hæc præsumptio est iure canonico inducta. ita Calder. Anto. & Abb. quorum Opinio Communis est secundum Præpos. ibi, qui eam sequitur in d. cap. fin. dicit eandem opinio. communem eam secutus Aretin. cons. 142. probet tamen prima opinio procedere duobus casibus.

Deo propter illud testimonium, si homini illi, cui ipso teste est facta promissio, fides frangatur: at si homo ille obligationem illam remittat, Deus item illam remittit. c. 1. de iur. iur. ubi Abb. & Dd. id explicant. Oldrad. conf. 241. Ioan. Lup. in rubr. de donatio. §. 45. & diuus Thom. 2. 2. q. 89. art. 9. Nec obstat text. in d. c. 2. dicens ex patientia id tolerari, quali dicat non de iure: id enim text. expressit propter vulgares, apud quos posset forsitan scandalum oriri ex hac dissolutione sponsaliorum: ideo dicit monendos esse contrahentes sponsalia, ne illa dissoluant: non tamen compellendos: eorum enim consensus sufficiens est ad illa dissoluenda.

Secundo sponsalia dissoluantur Fornicatione secuta: si enim sponsa cum alio fornicetur, non tenetur sponsus contrahere cum ea matrimonium, imò absolui potest ab illa promissione, quemadmodum de iur. iur. ubi probatur secundum Abbatē, & Dd. idem esse si sponsalia sint iurata. notat gl. in c. si quippe. 279. 2. Præposit. post. alios. in c. de illis de spons. id tamen intelligitur posse illo, cui facta est iniuria: si enim sponsus vellet non obstante fornicatione sponsam accipere in vxorem, esset sponsa cogenda cum eo matrimonium contrahere, alioquin ex fornicatione sponsa conquiretur commodum. Sic ex aduerso si sponsus fornicetur, non tenetur sponsa cum eo matrimonium contrahere. Abb. in c. quemadmodum in princ. idem conf. 48. 1. vol. Regia l. 8. tit. 1. par. 4. Imo si ipsa sponsa vi præcisa esset cognita, adhuc non teneretur sponsus eam accipere in vxorem: sed petere posset sponsaliorum dissolutionem gl. in c. rapitor. 27. quæst. 2. gloss. in d. c. quemadmodum. vers. oculos in fine. quam ibi sequuntur Ioannes Andreas, Abbas, Imola, & ceteri Doctores, neque enim cogendus est quis contrahere bigamiae vitium, nondum præcise coniugali consensu. idem notat Regia l. 8. paulo ante adducta. idem reperit Abbas in c. discretionem. de eo cogn. consing. vxo. sue. post alios ibi in sponsa tamen de presenti secus esse asserit Abb. in d. c. discretionem. quod ipse intelligo, vt matrimonium quoad vinculum dissoluatur: non enim dissoluitur sed quoad thorum dissolui posset propter fornicationem commissam metu, & sic vi conditionali, crederem tamen secus esse, si sponsa cognita, & oppressa esset vi præcisa, ex his, quæ de metu dicebam præced. c. num. 11. tametsi Abb. conf. 4. vol. in vtroque casu velit à prædicta poena sponsam de presenti, vel vxorem immunem esse.

¶ Sed quæuis ipsa sponsa, quæ diues erat tempore sponsaliorum ad paupertatem redacta sit, tenetur nihilominus sponsus eam ducere in vxorem. gloss. in d. c. quemadmodum. vers. oculos. quæ intelligenda est quando nihil dare promissit ipsa sponsa in dotem sponso: nam si promississet, non tenetur sponsus cum ea contrahere, nisi id daretur. ita Ioan. Andr. Anton. Imo. & alii in d. cap. quemadmodum in princ. per tex. in cap. de illis. de conditio. appo. iuxta Commemorem eius intellectum, & l. si ita stipulatus fuero te sibi. §. si tibi nupsit. ff. de verborum obligat. in fine. quibus addo quod Baldus notauit in c. iuravit. de probationib. dicens quod iurans aliquam accipere in vxorem, etiam nulla dotis promissione præmissa, non est compellendus eam ducere, si ipsa diues sit, & nolit dotem congruentem sibi assignare. sequitur cum Ioan. Lup. in c. per vestras. de dona. 3. notab. §. Verùm Panormitanus in d. cap. quemadmodum. gloss. ibi reprobatur, dicens sponsum non teneri ad ducendam sponsam in vxorem, si post sponsalia, ipsa sit effecta pauperior, etiam si sponso nihil dare promiserit: iuramentum etenim est intelligendum rebus sic stantibus, ac non mutatis, vt ibi constat: & tamen sponsa censetur tacite omnia bona sua in dotē promississe, sicuti mulier, quæ matrimonium contrahit, habens patrimonium, censetur illud marito in dotem viri dignitati conuenientem dare, notat Bart. in leg. si constante. ff. solut. matrim. num. 78. idem præmittunt Aristoteles, & Cicero in Topicis ad Trebatium. Ego tamen non sequor in hoc Abba. imò pro communi opinione iudicandum esse censo: nam quod Abb. dicit, iure non probatur: non enim est verum, quod mulier habens bona si simpliciter contrahit matrimonium, videatur illa in dotem dare, etiam attenda dignitate mariti: id enim falsum est, vt notat gloss. re. & intellecta & Bald. ibi, in l. mulier bona. ff. de iure dot. Bartolus idem in quæst. 7. incipiente mulier habens. col. 3. & alii, quos refert & sequitur Dec. conf. 521. colum. 4. & Mayne. in l. in ambiguis. pro dor. num. 163. ff. de re. iur. nec aliqua lege contrarium probatur, vt ipsa gloss. fatetur: imo auctore Salycet. ibidem potius probatur hæc nostra opinio in l. cum post. §. gener. ff. de iure d. notat ff. de iur. dem. tit. & in l. si ex cap. §. gener. ff. de iure d. notat ff. de iur. dem. tit. & in l. si ex cap. §. gener. ff. de iure d. notat ff. de iur. dem. tit.

omnibus dialogo. 27. & si vera fuit opinio Bartoli in d. l. si constante. est intelligenda in muliere, quæ matrimonium contrahit, non sic in ea quæ sponsalia tantum contraheret: vbi tamen præsumptionis ratio non esset ita efficax: nec valeret argumentum à dote certa in specie promissa ad illam à lege iubintellectam. vti la. in eodem casu notat in §. fuerat de ad. diu. num. 127. ¶ Subinde fateor illam opinionem, quam ex Baldo in c. iuravit. retuli, non probari omnino iure, quando ipse sponso esset diues, & haberet bona, ex quibus posset se ipsum, & sponsam alere: sibi namque imputet sponsus paupertatem dotis, quippe qui de ipsa dote constituenda pacti non fecit: quin & contra Panormitan. dicendum esse, impunitum esse sponso, qui fortuna bonis confidit: si quis etenim sponsalia contraxisset cum puella pulcherrima, quæ tandem labente tempore pulchritudinem amisit, non tamen priuata est oculis, nec naribus, nec arbitror ob id sponsalia dissolui posse.

¶ Tertio, possunt dissolui sponsalia, si sponsus sit absens, & vagetur per orbem, modò expectetur per triennium, si nescitur quo in loco sit. l. 2. C. de repud. Regia l. 8. tit. 1. par. 4. Si verò sponsus sit intra prouinciam, expectari debet per biennium. l. 2. C. de sponsal. ita tamen, vt si absentia sit necessaria ex iusto impedimento, expectetur quousque cesset impedimentum, si sepe ff. de sponsal. nisi ex periculo fornicationis iudex delectatam sponsam ad contrahendum matrimonium cum alio arguendo cap. fina. de eo qui cogn. consang. vxor. Hanc etiam distinctionem à iure ciuili collectam esse seruandam iure canonico tenet Ioannes Andreas, Hostiens. & Anton. in c. de iur. de spons. Syluest. in verbo sponsalia. quæstio. 10. atque dictam l. 2. C. de sponsal. iure canonico admittunt Hostiens. Ioan. Andr. & Abb. in cap. sicut. de sponsal. 2. col. Sed idem Abbas. Cardin. & Præposit. in d. cap. de illis. dictas leges in foro canonico minime admittunt: imò asserunt iure canonico sponsam non teneri ad expectandum sponsum vagantem per orbem: sed posse petere licentiam ad contrahendum matrimonium, per tex. in d. c. de illis. liberum sit, illa equidem verba excludunt licentiam sponsi, atque moram illam biennii vel triennii, argu. gloss. in Clem. audiam. verbo liber de sepulch. quam sequuntur Abbas, Barbat. & Alciat. in c. 1. de offic. ordin. in 3. nota. & Curtius 2. parte de feudis. quæst. 2. Decius in c. si pro debilitate. de officio deleg. Baldus Cardin. & Imol. in c. que in ecclesiis. de consuet. Anton. Burg. in cap. 1. de emp. Curtius Iunior. consil. 2. 1. col. iudicis tamen auctoritas in hac nostra quæstione requiritur. Henric. & Præposit. in d. cap. de illis. gloss. in cap. de illis. in 1. de despons. impub. vnde gloss. in dict. cap. de illis. de despons. dum alegat. l. 2. Codic. de repud. non vult illam esse iure canonico seruandam: sed eam ad differentiam canonum, & legum adduxit. Hinc constat Abba. in dict. cap. sicut. dum 2. col. um. dicit, dict. l. secund. Codic. de sponsal. procedere nisi sponsalia essent iurata: quia tunc auctoritas superior foret necessaria, non re. & perpendisse ea, quæ prius dixerat. in dict. cap. de illis. nam siue sponsalia sint iuramento firmata, siue sola simplici promissione, lex illa, quæ ciuili est, iure canonum non procedit, & vtrobique iudicis ecclesiastici auctoritas est necessaria ad sponsalia dissoluenda. Credo tamen, vt diligentius absoluam sponsum in loco propinquo absentem, vel expectandum esse, vel requirendum, vt intra certum tempus contrahat matrimonium, ex ratione illius cap. de illis de desponsal. quod si iusto impedimento detineretur, non temere sunt sponsalia soluenda: sed attenda sponsa qualitate, quæ forsitan ex mora periculum pateretur. quod colligitur ex Hostiens. in dict. c. de illis. vbi text. non loquitur in his casibus.

¶ Quarto principaliter sponsalia dissoluantur Lapsu temporis in sponsaliorum contractu constituti ad matrimonium contrahendum. text. in cap. sicut. de sponsal. vbi gloss. dicit esse speciale in matrimonio, vt post lapsum terminum promittens minimè sit obligatus: habent siquidem sponsalia hæc tacitam conditionem, vt mutuo dissensu dissoluantur: vnde si sponsus requirat ab sponsa, vt matrimonium contrahat certo die, & ipsa nolit, ipse requirens liber videtur à sponsalibus, si etiam ipse velit huic dissensui consentire, vt sentiunt Cardin. & Præposit. in d. cap. sicut. Ego tamen hanc opinionem Cardin. & Præposit. intelligo veram esse. Primò, quando apparet, alterum requisitum, vt contrahat, nolle illo tempore, nec alio contrahere: tunc enim dissensus colligitur: alioqui licet ipse prouocatus respondeat, illo tempore nolle matrimonium contrahere, non sequitur consentire, quia forsitan illud tempus non videatur sibi conueniens.

ueniens ad contrahendum ob aliquam causam. Secundo procedit text. in d. cap. sicut. quando terminus adicitur sponsalibus ad limitandam obligationem, & ad eam restringendam, ita vt lapsa termino expiret: tunc enim extinguitur obligatio: ille tamen, per quem stetit, tenetur ex culpa, vt in d. cap. sicut. & probatur in l. si fideiusso. §. fin. ff. manda. l. obligatio. §. 1. ff. de act. & oblig. l. damni. §. Sabini. ff. de damn. infect. sed in dubio ex gloss. Anton. Abb. & Præposit. in d. cap. sicut. terminus tempore sponsaliorum appositus ad contrahendum, censetur adiectus causa restringendæ obligationis; quia nullus contractus est initus perfectè; sed ille terminus ad initium alterius contractus datur; vnde tunc terminus restringit ita obligationem, vt eo lapsa non duret, quod etiã notauit Archidiaconus. in cap. nuptiarum. 27. quest. 2. Abb. & Imol. in cap. cum dilecti. de dolo & contumac. Hinc Angel. & Alexand. in l. si infamul. colum. penul. ff. solut. matrimon. notant, quod vbi dies adicitur causa inuitandæ obligationis, non est locus purgationi moræ; pro quibus argumentum est l. tractitia. §. de illo. ff. de actio. & obligatio. l. commissoria. C. de pact. inter empr. secus erit, vbi dies adicitur obligationi iam perfectæ, & contractui consummato. quo calu dies potius censetur adiectus ad sollicitandam effectum obligationis, quam ad extinguendam ipsam obligationem, l. Celsus. ff. de arbit. cap. cum dilecti. de dolo & contumac. ex quo Abb. in d. cap. sicut. dicit, quod si contractus iam sponsalibus ex interuallo tractetur de die nuptiarum, lapsus illius diei non liberat sponsum à sponcione & promissione matrimonij contrahendi, etiam si ipse illo die paratus esset contrahere; quæ quidem adnotatio mihi placet, licet Præposit. displiceat.

¶ Quinto soluntur sponsalia per matrimonium subsequens, etiam absque copula. text. in cap. sicut. & cap. si inter. & cap. de illis. de sponsa. ex quibus id receptum est communiter, etiam si prima sponsalia essent iurata, quod in d. cap. sicut. aperte probatur; nec est necessaria ad hanc dissolutionem iudicis auctoritas, licet Conrad. Lagus in method. iuris, vir. de nuptiis. contrarium opinetur. Item, nec obstat tunc à periuro matrimonium contrahi; cum matrimonium à periuro contractum validum sit, quod alibi dicemus. Huic sententiæ simile est, quod Ioan. ab Imol. notat in cap. cum contingat. de iur. iurand. num. 81. dicens, quod si quis vendat rem quandam duobus, ac secundo emptori eam tradiderit, illius censetur effecta, nec potest ab eo auferri prætexit prime venditionis, etiam si iurata, per l. quod. C. de rei vendic. vbi hoc optime probatur. Imol. sequuntur Hippol. in l. qui duobus. num. 9. ff. de iur. iur. l. i. ff. de iur. iur. num. 36. & Gozadin. cons. 14. num. 2. Subdit Imol. idem dicendum esse, quando primo promisit etiã cum iuramento vendere; & tamen vendidit secundo: hæc enim secunda venditio tenet, & ex ea potest compelli ad tradendam rem venditam. Crederem tamen ego, quod si ante venditionem vel traditionem vendidisset illi, cui iurauerat vendere, esset eius venditio potius ad compellendum venditorem, vt illi traderet rem potius, quam alteri propter vinculum iuramenti. Posset etiam esse secunda venditio, vel eius causa facta traditio nulla, si primus, cui promisit vendere, vel vendidit, cum iuramento, venditorem extrajudicialiter admoneret, vt seruaret iuramentum, neque quidem contra id ageret directè vel indirectè appellatione propoſita ad iudicem ecclesiasticum; tunc equidem venditio aut traditio post hanc appellationem facta, esset nulla, tanquam facta appellatione pendente, vt Iaf. in d. l. quod. num. 36. ac Gerard. singul. 98. licet ipse Gerard. Imol. impugnet in secundo casu.

¶ Sexto sponsalia soluntur per ingressum religionis, professione secuta; nam si matrimonium ante copulam ita soluitur, etiam quoad vinculum, cap. ex publico. de conuer. coniug. cap. ex parte. eod. tit. à fortiore ergo sponsalia ita soluntur, quod omnes fatentur. Nec obest cap. commissum. de sponsal. quia licet dicat text. ibi consulendo, tutius fore matrimonium contrahere, ac demum religionem ingredi, non tamen id ita fieri præcipit, nec promissor contrahere tenetur, si velit religionem profiteri. Ita Abb. & Præposit. ibi perpenſo secundo intellectu gloss. idem not. Palud. in 4. distinct. 28. quest. 1. in fin. Nam etsi iure certum sit, posse tute sponsum ingredi religionem dimissa sponsa, & tutius esse contrahere, ac demum religionem profiteri, non ex hoc sequitur, hoc esse necessarium. Sat enim est tenere, quod certum est; tamen consilium sit eligere certius, quod probatur; nam salutem anime promptior est via caltratis, quam eo-

ruptia. 32. q. 1. clement. exiui. in princ. de verb. signif. & tamen potest quis tute eligere viam coniugij, c. in egritas. 32. q. 1. c. gesta. cum gloss. 74. dist. igitur potest quis dimissa sponsa tute religionem profiteri, quamuis tutius sit cum ea contrahere, si dem prælitam, & iuramentum absolvens, & postmodum monasticam vitam eligere. Præterea potest optimè dici, quod in d. cap. commissum. sponſus nolebat statim deliberatè religionem profiteri: sed id in animum absque voto induxerat: idèd Papa ei consuluit, vt contrahat, atque fidem seruet, & postea, si velit, religionem profiteatur. nec Romanus Pontifex consuleret ei matrimonij contractum, si statim vellet deliberato animo religionem profiteri: ex his, quæ ibi notat gloss. & est intellectus Innocent. quem alij simpliciter referunt.

¶ Soluntur tandè sponsalia pluribus aliis modis, quæ doque sententia iudicis ecclesiastici, quod frequentius est, gloss. in d. cap. de illis. in 1. de de spons. impub. Henric. & Præposit. in c. de illis. de sponsalib. quandoque absque sententia ipso iure. vt traditur post gloss. ibidem. & in cap. si quippe. 27. quest. 2. quam dicit ordin. Bald. in l. fin. in princ. colum. 3. C. de episcop. & cleric. & in l. in bembus. in vlt. §. 1. C. eod. tradit Thom. in 4. dist. 27. quest. 2. art. fin. Regia l. 8. tit. 1. part. 4. e quibus libet vltimo loco tractare, quo pacto sponsalia dissoluantur, eo quod ætate minori contracta fuerint.

§. PRIMVS.

In quo de sponsaliorum dissolutione quadam.

SUMMARIÆ.

- 1 Impubes sponsalia contrahens, poterit adueniente pubertate ab eis recedere.
- 2 Contractus sponsalibus à duobus impuberibus, qui primo ad ætatem perfectam accesserit, poterit statim huic contractui refragari.
- 3 Impubes contrahens sponsalia præſito iuramento, minime potest ab eis rescire.
- 4 Iuramentum ab impubere, doli tamen capace, præſitum, ipsum iuramentum obligat, contractum vero ab eo factum minime firmat.
- 5 Maior sponsalia contrahens cum minore, ab eis recedere nequit.
- 6 Adnotatio quadam nouiter animaduersa, ex c. de illis. 1. de de spons. impub. resciluitur.
- 7 Matrimonium à pubere contractum, sponsalia cum impubere præcedentia dissoluit, licet is pubes à sponsalibus dissentire nequeat.
- 8 Sponsalia iuris tantum interpretatione de futuro, contracta à pubere & impubere, non efficiunt matrimonium ex consensu impuberis ætatem legitimam attingentis, nisi & pubes consentiat.

Septimo igitur solent in iure sponsalia dissolui, eo quod contracta fuerint in minori ætate, ex solo impuberis dissentio: is enim si dissentiat, sponsalia dissoluntur, licet verbis de presenti, re tamen de futuro, ipsa sponsalia sint contracta: verum hic dissentio ante ætatem perfectam non admittitur, propter ætatis fragilem constantiam: sæpe enim impuberes contraherent, ac sæpe à contractibus dissentirent, gloss. Cardin. & Præposit. in c. de illis. in 1. de de spons. impub. quamuis vterque impubes peteret contractus dissolutionem, secundum Præposit. ibi, quod probatur in cap. à nobis. eod. titul. In contractis verò sponsalibus à duobus impuberibus, is qui prius ad ætatem perfectam peruenit, non tenetur alium expectare, qui adhuc impubes est: sed poterit statim contradicere, ac recedere ab sponsalibus, secundum communem, quam Abbas & Præposit. in d. cap. de illis. colum. 2. sequuntur. & probatur: nam si hic potest dissentire altero impubere ad pubertatem perueniente, non video, cur modò non possit contradicere: cum ipse iam sit ætatis perfectæ. licet gloss. in d. capitul. de illis. versic. cum sponsalia & sequent. teneat, hunc perfectam ætatem adeptum non posse dissentire, donec alter eandem perfectam ætatem habuerit. Nec tantum poterit, imò tenetur statim contradicere, si nolit sponsalibus stare, alioqui postea non poterit. sed erunt ista sponsalia firma, quoad effectum sponsaliorum, quamuis non quoad vim matrimonij. Hostien. colum. 2. Henric. & Præposit. in d. c. de illis. qui hanc asserit esse communem opinionem. Nec obstat, quod secundum hanc communem opinionem nullavideatur constitui differentia inter vers. si vero. & vers. vlt. in d. c. de illis. quia constat manifestum discrimen: nam in §. si verò. loquitur text. quando tempore contractus alter erat pubes, & is, qui tempore contractus fuerat impubes, factus pubes, poterit statim contradicere, & recedere ab eis, qui tempore contractus impubes, & non pubes, qui tempore pubertatem alte-

rius, secundum Abb. Prapof. & comman. ibi. quibus suffragatur Regia l. 8. tit. 1. part. 4. quæ ita illum text. interpretatur. Ex quibus apparet, primo casu contradiotionem admittendam esse, non in secundo. His adde ³ impuberem sponsalia prestito iuramento contrahentem, ratione ætatis non posse ab his recedere: sed ille contractus in vim & effectum sponsaliorum firmus est. gloss. quæ singul. est, secundum Abb. ibi. in d. cap. de illis. quam & ceteri Iuris canonici interpretes sequuntur, quod intelligendum est, quando illud iuramentum præstitum fuit ab impubere, qui tamen ita erat proximus pubertati, ut intellectum ac discretionem haberet, is enim iuramento se astringere potest. gloss. Abb. & Doct. in c. ex literis, in 2. de spons. & probari videtur in l. jin. §. in eum. ff. de lib. caus. idem Bart. Corn. & Iaf. volum. 4. in authent. ⁴ sacramenta puberum. C. si advers. vendit. dicentes, contractum ⁵ à minore gestum, de iure tamen inualidum, iuramento præstito validum fore, etiam si iuramentum sit præstitum a pupillo, qui tamen erat doli capax. in quo Bartol. asserit, hanc opinionem communem esse. Idem voluit Abb. conf. 108. in 2. vol. Dec. in l. pupillum. ff. de regul. iur. nec me latet gloss. Cynum, & alios in d. authent. sacramenta. contrarium voluisse, asserentes, nõ firmari contractum inualidum, à pupillo etiam doli capace initum, iuramento ab eo præstito, ex eo, quod d. authent. pubertatem exigat, ut iuramentum firmet contractum iure inualidum propter ætatis defectum: hecque refert, quod iuramentum valeat ob discretionem: cum aliud sit iuramentum obligare, aliud contractum inualidum ratum efficere. Primo siquidem casu sequitur, dandam fore absolutionem, ratione imperfectæ ætatis, quæ absolutio necessaria est, non tamen ex hoc sequitur, ipsum contractum illo iuramento firmari. Ita hanc opinionem ultimam scribit communem esse Alex. in l. qui iurasse. in prim. ff. de iure iur. & Alciat. qui plures allegat in c. cum contingat. de iure iur. num. 141. vbi eam sequitur, & mihi verior atque æquior videtur. præterquam in sponsaliorum contractu, ex d. c. ex literis. in 2. in quo quidem contractu ætas non ita stricta & certa est, sicut in cæteris: cū eam suppleri ex discretionem, iudicio, & intellectu consistat, qua ratione hanc opinionem sequor, minimè adhærens responsionibus, quas Alciat. ad text. in d. ex cap. ex literis. dare conatur, atque huic opinioni, quam ex Alexand. communem esse diximus, suffragantur duæ Regiæ leges: quarum prima est l. 56. tit. 5. part. 5. altera est l. 6. tit. 19. part. 6. Caterum hæc omnia intelligenda sunt, quando tempore ⁷ contractus uterque impubes est, vel alter tantum: is vero, qui dissentit, impubes contraxerat: vnde in ipso, qui pubes erat tempore contractus sponsaliorum, manifestum est nullum dissentium locum esse: imò contractui stare tenetur, quoad sponsaliorum vim, ut probat text. in d. c. de illis. nec mirum esse debet, hunc contractum ex dissensu impuberis dissolui posse, non tamen ex contradiotione puberis: sicut, si maior cum minore contraheret sine tutoris auctoritate, contractus teneret utique in fauorem minoris, nec posset maior dissentire, licet minor liberè posset à contractu discedere, l. eo minus. C. de procur. neque hic agitur de matrimonio, quod exigit vtriusque consensum perfectum: sed de promissione futuri matrimonij, & sic de sponsalibus, uti gloss. & ceteri explicant in d. c. de illis. Hinc constat contractus sponsali-

bus inter puberem & impuberem esse sponsalia vtriusque respectu, tamen minor possit ab eis recedere, quod apertissime probat text. in c. sine de spons. impub. & in cap. vico. §. 1. cod. tit. in 6. alioqui si non esset in hoc contractu vtriusque ad sponsalia consensus, non oriretur ex eo impedimentum publicæ honestatis iustitiæ, ut constat in c. 1. in prim. de sponsal. in 6. & tamen oritur ad impedimentum, cap. literas. & cap. accessit. de desponsa. impub. igitur ex eo consensu non tantum maioris, sed & minoris, hic contractus verè est sponsaliorum: quo fit, ut Fortun. Gasias Hispanus apud Italos non minorem in vtriusque Iuris prudentia gloriam assequutus, quam apud nos in Cælaris supremo Hispaniarum pratorio, in l. 1. colum. 3. ff. de pact. non exactè perpendit ⁸ text. in d. cap. 6. de illis. ex eo notans de Iure canonico, ex pollicitatione actionem oriri: id enim sitne verum, non disputo: tamen ibi non præbati contentand liberè, cum consensus vtriusque, puberis & impuberis, ibi detur: & sic pollicitatio dici illa promissio non potest.

⁹ Ex his deducitur, Matrimonium ¹⁰ à pubere cum alia contractum valere, atque dicta sponsalia omnino soluere, gloss. Io. And. Hostien. Prapof. & alij, in d. c. de illis. in 1. de spons. impub. Rota noua. 450. Regia l. 8. tit. 1. part. 1. Nec video dubium in hoc versari, quando pubes contraxit matrimonium, priusquam impubes ad etatem perfectam accedens, consentiat matrimonio contracto in minori etate: illud verò maxime dubium est, an idem sit dicendum, quando pubes matrimonium contraxit, postquam sciuit impuberem iam etate perfectam habentem, illi coniugio consensum præstitisse. & Syluest. verb. matrimonium §. quest. 8. in ea est sententia, ut ¹¹ opinetur, sponsalia, quæ verbis de præsentij, iuris vero in intellectu de futuro cententur, eo quod à pubere & impubere contracta sint, in matrimonium transire, si impubes etate iam perfecta factus maior, consentiat illi matrimonio, tamen pubes dissentire velit, eiusque consensu minimè expectato. Idem asserit Ludovic. Gozadin. conf. 2. num. 11. 27. & 28. contra quos, ni fallor, Iuris canonici est decisio apertissima in cap. 1. §. 1. de sponsal. impub. in 6. vbi matrimonium contractum inter duos impuberes, vel inter puberem & impuberem, non efficitur perfectum, nec firmum, pubertate accedente, nisi nouus vtriusque consensus accedat ad matrimonium tacitus, vel expressus. Item, si matrimonium contractum inter puberem & impuberem, iuris intellectu, sponsalia de futuro iudicatur, quod nec Syluest. nec Gozadinus negabunt, cur dicere audent hæc sponsalia ex alterius tantum consensu in matrimonium transire? contra textum cap. super eodem. de condit. appof. gloss. receptam communiter, in d. cap. de illis. Huic etiam Syluest. opinioni refragatur auctoritas Hostiens. Anton. Henric. qui in d. cap. de illis. planè fatentur, dicta sponsalia, etiam impubere etatem perfectissimam iam adeptæ, nec contradicente, dissolui ex omnibus causis, ex quibus sponsalia re & verbis de futuro dissoluntur. vnde ego non video, quo iure defendi possit horum Doctorum opinio, aduersus quos adest optimum Baldi responsum, consil. 194. & consil. 290. in 3. volum. & tandem post primam huius operis editionem legi Carol. Ruin. consil. 203. volum. 1. quod doctissimus ille vir nostram sententiam probat. Atque hæc de Sponsaliorum tractatu sufficient.

DE MATRIMONIIS. SECUNDA PARS.

Est hæc secunda huius operis pars, quæ de matrimonio tractat, quotidiana ac frequentissima sit, eam tamen nec longè, nec perfunctoriè differam. Sed iusti interpretis officio vsus eam octo capitibus absoluam. Primum, Matrimonij definitionem complectitur. Secundum, an Consensus ad matrimonium sit necessarius. Tertium, Qualis consensus, ad id exi-

tum, qua ratione hic Consensus exprimat, quibusq. verbis. Quintum, de Etate ad matrimonium requisita tractabit. Sextum, de his, quæ matrimonium impediunt. Septimum, de Coniugalis contractus effectu, Octauum, de Prole ex matrimonio suscepta, quam breuissimè ager.

Quar